

Söz Varlığı Bağlamında Başkurt Gelin Türküleri: Sēñlevler

Bashkir Bride Ballads in The Context of Vocabulary: *Senglevs*

Murat ÖZŞAHİN¹

ÖZ

Düğün, çeşitli kültürlerde doğum ve ölüm gibi hem bir başlangıç hem de bir bitişdir. Yaşamın bir aşaması olan bu tören her kültürde kendine özgü uygulamalar ve sözlü ürünler meydana getirmiştir. Başkurt Türklerinde de düğünlerde söylenen ayrılık hüznünü anlatan sēñlev adlı türküler vardır. Bu türküler, Başkurt Devlet Üniversitesi arşivlerinde muhafaza edilen ve Başkurdistan'ın dört bölgesinden 1957-1969 yılları arasında derlenmiştir. Bu bölgeler; Böryen, Heybulla, Kügersin-Yensura-Baymak ve Salavat bölgeleridir. Toplam 18 gelin türküsünün dokuzu Salavat bölgesinden derlenmiştir. Bu türküler, gelinin ayrılık acısını, ailesine, çocukluğuna özlemini ve babasına şikâyetini anlattıkları sözlü ürünlerdir. Bu çalışmada ise Başkurt gelin türkülerinin özellikleri açıklanmıştır ve sēñlev sözünün kökeni hakkında değerlendirmelere yer verilmiştir. Ancak temelde bu türkülerin söz varlığı tematik açıdan incelenmiştir. Bunun için 15 tema belirlenmiştir. Bunlar; coğrafya/zaman, aile, renk, hayvan, yiyecek, vücut, sayı, eşya, giyim, soyut/kavram, özel ad, bitki, din, toplum, maden, ev temalarıdır. Çalışmada bu temalar ve bu temalar altında tespit edilen kimi sözler üzerine değerlendirmeler sunulmuştur. Kadınlar tarafından yaratılan ve icra edilen gelin türküleri, söz varlığı açısından Başkurt kadınlarının dünyasını yansıtmaktadır. Coğrafya, aile ve hayvan temaları, en yoğun temalardır. Maden, yiyecek ve din temaları da en az kullanılan temalardır. Yaklaşık 286 kavram ile oluşturulan gelin türküleri, diyalektolojik sözlüklerde ve monografilerde olmayan sözler ve biçimler içerir. Ayrıca karşılaştırmak üzere çalışma sonunda gelin türkülerinin transkripsiyonu ve Türkiye Türkçesi aktarmaları numaralandırılarak eklenmiştir.

Anahtar kelimeler: Başkurt Halk Edebiyatı, Gelin Türküleri, Ağıt, Söz Varlığı, Tema

ABSTRACT

Weddings in various cultures mark both a beginning and an end, similar to birth and death. This ceremony is a stage of life and has created unique practices and oral literary texts in every culture. Bashkirs also have bridal ballads called senglevs, that tell about the bride's sadness at being separated from her family and are sung on the wedding day. These folk songs have been preserved in the archive of Bashkir State University and were compiled from four regions of Bashkortostan (Burzyanzky, Khaybullinsky, Kugarchinsky-Zianchurinsky-Baymaksy, and Salavatsky) between 1957-1969. Nine of the 18 bridal ballads had been compiled from the Salavatsky district. These bridal ballads have talk about the bride's pain at leaving her family, longing for her childhood, and

*Sorumlu yazar/Corresponding author:

Murat Özşahin (Doç. Dr),
Afyon Kocatepe Üniversitesi, Fen-Edebiyat
Fakültesi Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları
Bölümü, Afyonkarahisar, Türkiye
E-posta: mozsahin35@hotmail.com
ORCID: 0000-0003-2135-0985

Başvuru/Submitted: 28.01.2023

Revizyon talebi/Revision requested:
19.05.2023

Son revizyon/Last revision received:
02.06.2023

Kabul/Accepted: 22.06.2023

Atf/Citation: Özşahin, Murat. "Söz Varlığı Bağlamında Başkurt Gelin Türküleri: Sēñlevler." *Türkiyat Mecmuası-Journal of Turkology* 33, 1 (2023): 259-296.
<https://doi.org/10.26650/iuturkiyat.1243930>

complaining to her father. This study explains the features of the Bashkir bridal ballads and shares etymological opinions regarding the word *senglev*. Basically, the article thematically studies the vocabulary of the bridal song lyrics and identified 15 themes: topography/geography/time, family, colors, animals, food, body, numbers, goods, clothes, abstract/concept, onomastics, plants, religion, society, metals/minerals, and home. The study also presents opinions, comments, and analyses regarding the words from these themes. The bride ballads are created and performed by women and reflect the world of Bashkir women in terms of vocabulary. The themes of geography/time, family, and animals occur more frequently than other themes, with the themes of minerals, foods, and religions occurring the least. The Bashkir bridal ballads consist of about 286 words, including some words and morphemes that are not found in dialectical dictionaries or monographies. Transcriptions and Turkish translations of the bridal texts are added at the end of the study.

Keywords: Bashkir Folklore, Bridal Ballads, Epicedium, Vocabulary, Theme

EXTENDED ABSTRACT

Birth and death possess a metaphor based on beliefs. Birth is a beginning, and while birth is clearly a beginning, death seems like a finish, but based on one's beliefs, can also be seen as the first step toward a new beginning. Death in particular gains meaning in line with the wishes of society and individuals. Birth and death are bookends to the continuity of existence, one finishing the previous existence and the other beginning a new existence. This existence is the will of divine power, which various cultures accept as existing beyond human will. Weddings also mark the mid-beginning or mid-finish (i.e., end of childhood) that occurs with human will within the phenomenon of existence. This new step for a human who moves to a new stage with a wedding, similar to birth and death, is accepted as holy and involves distinctive ritual practices societies have composed. These practices are composed of dances, rituals, and folklore and also have resemblances to birth and death. Of course, wedding ritual practices and folklore can be seen in all societies.

Turkish wedding ritual practices also have characteristics in terms of implementation, format, and materials that have created a wedding folklore. The content of the folklore text determines the vocabulary and can be stereotyped over time. Thus, standard metaphors occur in folklore text where a vocabulary is created specific only to that genre. The elements in the vocabulary have metaphors that strengthen the expression of the genre so that one can talk about genre-specific vocabulary. Determining this genre-specific vocabulary is not done using folklore methods; it can only be done using linguistic methods.

Bashkir bridal ballads are known as *senglev*, and are created and performed by women. Therefore, the vocabulary of this genre involves words preferred by women. Moreover, the genre's vocabulary is valuable in the context of gender. Bashkir bridal ballads have started to forget the effects of urbanization, with current folklore studies showing how the performances of various folk groups and of some Bashkir artists have resurrected the bridal ballads. Currently, the bridal ballads are used in bridal ceremonies in southeastern districts such as Uchalinsky, Abzelilovsky, and Beloretsky and northeastern districts such as Belokataysky, Mechetlinsky, Salavatsky, Duvansky, and Kiginsky.

The word *senglev* is not used in other Turkic languages. Therefore, the word belongs to the Bashkir language. *Senglev* may originate from the word *cheng* [instrument] or may be an

onomatope. While opinions are not explicit, the word *senglev* appears to be related to the verb *chenggeldü*, which originates in Mongolian and its derivative cultures.

Generally, *senglev* is described as an elegiac or bridal elegy but differs from elegies in terms of content. Bashkir *senglev* [bridal ballads] contain complaints and insults, as well as phrases expressing the sadness of leaving, which are all different from standard elegies. These insults are said to the bridegroom.

This article studies 18 Bashkir bridal ballads that were compiled between 1957-1969 from four districts in Bashkortostan. These districts are Buryansky, Khaybullinsky, Kugerchinsky-Zianchurinsky-Baymaksy, and Salavatsky. The east and south dialects of the Bashkir language are found in the four districts. The Salavat district shows the features of the eastern and northwestern dialects. The 18 Bashkir bridal ballads consist of a total of 286 words. Some of the words are repeated in the districts. Moreover, the words can be classified under 15 thematic fields: topography/geography/time, family, colors, animals, food, body, numbers, goods, clothes, abstract/concept, onomastics, plants, religion, society, metals/minerals, and home.

Thematic classification is generally examined in terms of lexical meaning, and this study makes a thematic classification over the texts of bridal ballads. According to the classification, most concepts are seen to occur under the theme of topography/geography/time. Geographical and topographical concepts occur more than temporal concepts under this theme. Because exogamy marriage is common among Bashkirs, many concepts are used to describe the bride going to new hometown and leaving her hometown. In terms of word frequency, the geography theme is followed respectively by the themes of family, animals, and body. No data were found regarding the themes of plants, religion, society, metal/minerals, and home in the bridal ballads from the Buryansky and Khaybullinsky districts.

In terms of dialect, the bridal texts are seen to occur as different phonetical variants of certain words. Some of the different phonetical variants occur for words, such as *agas* [brother], *tomırta* [egg], *ğıymay* [bridesman], *beynekey* [mother], and *eynekey* [mother] are not seen in any dialectical dictionaries.

Giriş

İnanç temelli gelişen bütün sosyal algılarda insan ve dünya ilişkisi, doğum ve ölüm olgularına bağlı olarak bir metafor taşırlar. Doğum, açık bir başlangıçtır. Ölüm ise, bitiş gibi görünse de inanç esasında yeni bir başlangıcın ilk adımıdır ve toplumun ya da bireylerin istekleri doğrultusunda anlamlı kılınmaya çalışılır. Bir önceki varoluşun bitışı ve yeni varoluşun başlangıcı olan doğum ve ölüm, süregelen bir varoluş olarak algılanır ve bu varoluş, kültürlerde insan iradesi dışında gerçekleşen ilahi bir gücün tasarrufu olarak kabul edilir. Varoluş olgusu altında insan iradesi ile gerçekleşen ara başlangıç (ya da başka bir açıdan ara evre sayılan çocukluğun bitışı) ise, düğündür. Düğün ile birlikte hayatta yeni bir merhaleye geçen insan için bu yeni adım, doğum ve ölüm gibi kutsal kabul edilmiş ve kendine has ritüeller meydana getirmiştir. Bunlar, doğum ve ölüm ile aynı veya benzer olan uygulamalar, danslar, sözlü ürünler içermektedir. Dolayısıyla tüm toplumlarda düğün ritüellerini ve düğünlere özgü sözlü ürünleri görmek mümkündür.

Türk düğün ritüelleri de uygulandığı, kurgulandığı, materyalleri, sıralandığı açısından kendine özgü niteliğe sahiptir ve özgün sözlü ürünler yaratmıştır. Bu ritüellere ait sözlü ürün türleri, bunların tasnifi, kökenleri ve gelişimi halk bilimi alanının verimli çalışmalarındandır. Türk halk bilimi, özellikle Anadolu'dan başlamak üzere düğün ritüelleri konusunda pek çok veri, tasnif ve yorum sunmuştur. Son yıllarda Çuvaşlardan Yakut ve Tıvalara kadar Türk Dünyası halklarının düğün ritüelleri üzerine çalışmaların da ortaya çıkması, elde edilen bu çıktılarının karşılaştırılmasını sağlayacak düzeydedir. Bu etki, sosyal bilimler ve güzel sanatlar alanlarının ilgisini çekecek pek çok malzeme ve uygulama ile araştırma konusu olmuştur. Bu ritüellerde ortaya çıkan ve yalnızca bu ritüellere özgü icra edilen sözlü ürünler ise, halk bilimi yöntem ve teknikleri ile ele alınmıştır.

Sözlü ürünler, halk bilimi alanının ana malzemesi olurken, dil biliminin ise çok daha geç bir dönemde ilgi alanına girmeye başlar. Kimi araştırmacılar, halk anlatıları üzerine dil biliminin alt alanları içerisinde bu alanın yöntem ve ilkeleri doğrultusunda yapılacak araştırmaların önemine ve eksikliğine dikkat çekerler.¹ Halk anlatılarının dil bilimi açısından incelenmesi konusunda tatmin edici veya bir standart oluşturan yöntem ve teknikler ortaya konulmamıştır. Eksikliğine dikkat çekilen çalışmalar, daha çok sathî yapı (biçim) ve derin yapı (anlam) temelinde tasavvur edilenlerdir.

İnsan ve toplumun yeni bir başlangıç (ya da yukarıda belirtildiği gibi çocukluk yönüyle bitiş) olarak gördüğü düğün törenlerinde söylenen türküler, hem doğum sevincini hem de ölüm (ayrılık) hüznünü taşıyan yegâne eserlerdir. Bu açıdan alışageldiğimiz yalnızca coşku veya üzüntü gibi halk lirizminin tek yönünü yansıtmayıp sevinç ve hüznün iç içe olduğu bir içerik arz ederler. Bu içerik, sözlü ürünün yapısını, varsa ezgisini belirleyici niteliktedir. Hatta söz varlığı da bu içerik ile şekillenmektedir.

1 Bu konu için bk. Musaoğlu M. "Türk Folklorik Metinlerinin Ontolojik-Lengüistik Temelleri" *Dil Dergisi*, 0/118 (2003), 16-25.; Çevirme, H.; Oymak, R., "Halk Anlatılarının Metinselliği", *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi*, 2, 3-4 (2009), 74-83.

İçeriğin halk ürününün söz varlığını tayin etmesi ve zamanla bu söz varlığının kalıplaşması mümkündür. Buna göre; sözlü ürünün içerisinde standart metaforların var olmaya başladığı ve sadece o sözlü ürün türüne özgü bir söz varlığı oluşması beklenecektir. Söz varlığındaki öğeler, türün ifadesini destekleyecek metaforlara sahip olacaktır. Böylelikle türe özgü söz varlığından bahsetmek mümkün olur. Ancak bu söz varlığının ortaya konması ise, elbette halk bilimi yöntem ve teknikleri ile değil, dil bilimin yöntem ve teknikleri ile sağlanabilir.

Bu çalışma ile maksadımız ise, Başkurt halkının gelin türküleri üzerinden sahip olduğu söz varlığını ve varsa bunların metaforik kullanımlarını tespit ederek veriler sunmaktır. Bu maksat doğrultusunda Başkurt gelin türkülerini tanıtmak, başka lehçelerde de gördüğümüz gelin türkülerinin Başkurtçadaki genel adı olan *sēñlev* sözünün kaynağını tartışmak ve halk ürünlerinin söz varlığı açısından incelenmesine bir yöntem oluşturmak hedeflenmiştir.

Yaratıcısının kadınlar olduğu ve yine kadınlar tarafından icra edilen bu türün söz varlığının da kadınların tercih ettiği sözlerden oluşması, ayrıca cinsiyet bağlamı söz varlığı açısından bu sözlü türü, değerli kılmaktadır.

***Sēñlev* Sözünün Kökeni**

Türkçe halk bilimi literatüründe gelin ağıdı olarak anılan bu tür, Anadolu halk literatüründe ağıt olarak adlandırılır. Ancak Başkurt *sēñlevleri*, Anadolu gelin ağıtları ile tam olarak aynı değildir. İçerik konusuna bir sonraki bölümde değinileceğinden burada bundan bahsetmeyeceğiz. Fakat Anadolu gelin ağıtlarındaki ağır ayrılık havası ve hüznün, bu ağıtların belirgin niteliğini oluştururken, Başkurt *sēñlevlerinde* gülünç, sitemkâr, öfkeli bazı söylemlerin olması, Başkurt *sēñlevleri* için tam anlamıyla bir ağıt izlenimi uyandırmamaktadır. Bu nedenle üslup özellikleri bakımından *sēñlev* türünü gelin ağıdı olarak değil, daha kapsayıcı bir ifadeyle gelin türküleri biçiminde karşılamanın doğru olacağı kanısındayız. Bu çalışmanın devamında da bu adlandırmayı kullanacağız.

Türkiye’de halk bilimi literatüründe ilk olarak bu söze değinen Abdulkadir İnan’dır. 1950 yılında yayımladığı *Türk Düğünlerinde Exogamie İzleri* adlı eserinde şöyle belirtmektedir: “Baskurt kızları düğünün son gününü, yani kızın güvey köyüne gideceği günü, matem gününe çevirirler. Ölülere ağıt söyler gibi gayet yanık ahenkle kırk-elli kız bir ağızdan türkü söylerler ki buna *sindev* derler”.²

İnan, Ufa bölgesinin Şigay Köyü’nde dünyaya gelmiştir ve bu bölge Başkurtçanın güney diyalekti özelliklerini gösterdiğinden kelimeyi de *sindev* olarak vermiştir.

Baskurtlarda genel itibarıyla *sēñlev* şeklindeki söz, Tatar sözlüğünde *çēñlevdir*. Sözlükte “çınlamak, çınlayıp durmak” anlamlarının yanında “Kazaklarda damat evine uğurlanan kızın

2 Abdulkadir, İnan, “Türk Düğünlerinde Exogamie İzleri”, *Makaleler ve İncelemeler* içinde, I (Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1998), 343.

dostları ile türkü söyleme geleneği” anlamıyla da verilir.³ İlginçtir ki Tatar sözlüğü, en yakın komşusu olan Başkurtlarda bu kadar yaygın olan bir halk terimini Kazaklara ait göstererek sınırlamıştır. Üstelik Kazaklarda bu sözün varlığına rastlanmamıştır.

R. Ehmetyanov’a göre söz, *çēñ* “düğün sırasında kızın ebeveynlerine söylediği sitemli şarkı” kökünden gelir. Bşk. *sēñ*, Kırg. *çññ* “düğün zamanı söylenen türkü” sözlerinin de aynı kelime olduğunu belirtir. Tatarca ve Başkurtça sözlüklerdeki *señ* (I) “çengi” ile ilgi kurar. Aynı şekilde Türkçedeki Farsça alıntılardan biri olan *çeng* sözüne göndererek bu sözün anlamını da “nişanlı kızı uğurlarken söylenen türkü” olarak kaydeder. Aynı madde altında *çēñlev* ve Bşk. *sēñlev* biçimlerini de “evden çıkacak kızın ana babasına öfkeyle söylediği türkü” anlamıyla *çeng* kökünden türediği bilgisiyle kaydeder.⁴ Ehmetyanov’un belirttiği *çēñlev* biçimi, Tatarcada pek yaygın bir söz değildir. Nitekim Tatar sözlüğünde bir madde başı olarak yer almaz.⁵ Ayrıca Ehmetyanov’un belirttiği gibi sözün uğurlama türküsünden sitemli türküye dönüşerek anlam açısından dallanması, çok açıklanabilir görünmemektedir. Üstelik *çēñlev/sēñlev* sözlerinin kökeni olarak verilen Farsça *çengi*, “arpçı, udî, halk dansçısı, bohemi; maceracı kadın veya erkek”⁶ anlamlı bir sözdür. Bu sözün toy içerisinde neşeli, hareketli anlamlarından uzaklaşıp hüznü, kederli bir ağıt anlamını alması, gelin ve ailesi özelinde bir ayrılık haricinde açıklanamaz. Ehmetyanov, esasen Farsçadaki Türkizm sayılan *çeng* “bir çalgı aleti”⁷ biçiminden türediği bilgisinden hareketle bu yorumu yapmış olmalıdır.

Sēñlev sözü, bazı halk bilimciler tarafından taklidî/yansıma bir kelime olarak kabul edilmekle⁸ birlikte sözün anlamına bakıldığında taklit olduğu kısmen şüphe taşımaktadır. Yansıma kökenli kabul edilmesinin sebebi, *sēñle-* (II) “çın çin etmek, çınlamak”⁹ eyleminden “çınlama” anlamlı *sēñlev* şeklinde isim biçiminin de olmasıdır. Köken bilim araştırmalarında yüksek referans değeri ile Clauson sözlüğü *siñ* (*siñek* sözünde olduğu gibi) yansıma sözünü verir.¹⁰ Bir ihtimal; bu yansımanın da *sēñlev* sözünün kökeni olduğu iddia edilebilir. Ancak, bu yeterli ve anlamlı bir iddia olmaktan şu an için uzak görünmektedir.

Clauson sözlüğünde sözün köken açıklaması için verilebilecek örneklerden biri de *siñil* sözü olabilir. Clauson, sözün Güney Doğu Türk lehçelerinde *siñil*, Kır. *siñdi*, Kzk. *siñli*, Kk., Nog. *siñli/siñil*, Hak. *siñil* şeklinde bu lehçelerde yaşadığını not eder ve “küçük kız kardeş”

3 İ.A. Abdullin, S. B. Vahitova, F. M. Gazizova, L. R. Gaynanova, F. E. Ganiyev, M. G. Möhemmediyev, Ş. S. Hanbikova, R. G. Ehmetyanov, *Tatar Têlênêñ Añlatmalı Süzlêğê III* (Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1981), 423.

4 R. Ehmetyanov, *Tatar Têlênêñ Etimologik Süzlêğê II* (Kazan: Megarif-Vakit, 2015), 432.

5 bk. Abdullin, Vahitova, Gazizova, vd. *Tatar Têlênêñ Añlatmalı Süzlêğê III*.

6 F. Steingass, *A Comprehensive Persian-English Dictionary* (Beirut: Typopress, 1998), 401.

7 G. Doerfer, *Türkische und Mongolische Elemente Im Neupersischen. III* (Wiesbaden: Franz Steiner Verlag, 1967), 103-104.

8 G. A. İsegulova, “Obrazovanie imen i glagolov ot podrajatelnih slov v sovremennom başkirkom yazıke” *Sovremennie Problemi Nauki i Obrazovaniya* 1/2 (2015): 2, erişim 12 Ekim 2022, <https://science-education.ru/article/view?id=19881>

9 M. Özşahin, *Başkurt Türkçesi Sözlüğü* (Ankara: Türk Dil Kurumu, 2017), 510.

10 G. Clauson, *An etymological dictionary of pre-thirteenth century Turkish* (Oxford: Clarendon Press, 1972), 832.

anlamıyla hem çağdaş hem de tarihî Türk lehçelerindeki varlığına işaret eder.¹¹ Esasen *sēñlev*lerin istisnasız olarak gelin ağzından terennüm edilmesi, gelinin çektiği üzüntüyü, duyguları ifade etmesi, bu halk türü ile *siñil* “küçük kız kardeş” arasında bir ilgiyi düşündürmektedir. *Siñil* ve *sēñlev* ilgisi, Türk dilinin fonetiği içerisinde de oldukça kolay kurulabilecektir. Ancak, bu yanıltıcı olabilir. Öncelikle Başkurt fonetiğinde söz başı *s-* seslerinin *h-* sesine dönüşmesi beklenir. Bakıldığında bu ses hadisesinin olmadığı görülecektir. Ayrıca bu gelin türküleri, küçük kız kardeş türküleri ise, bu türkülerin söyleyeni, icracısı, gelinin ağabeyi ya da ablası olmalıdır. Fakat bu söz konusu değildir. Ayrıca söz varlığı incelendiğinde yalnızca Salavat bölgesi gelin türkülerinde kavram olarak ağabeyin geçtiği, diğer bölgelerin gelin türkülerinde bu sözün hiç geçmediği görülmektedir. Üstelik abla bilgisine de hiç rastlanmamaktadır. Bu türkülerde söz varlığı açısından aile teması içerisinde sırasıyla baba (53 kez) ve annenin (30 kez) çoğunlukla kullanıldığı görülmüştür. Ağabey (7 kez) ise belirtildiği gibi yalnızca Salavat bölgesinde (bk. S:2, S:4, S:8’ nolu gelin türküleri) ve diğerlerine nazaran çok sınırlı kullanılmıştır. Bu verilere göre, Başkurt gelin türkülerindeki sitem ve öfke en çok gelinin kendi babasına yöneliktir. Anlaşıldığı üzere veriler, *sēñlev* sözünün çok sınırlı kalan ağabey üzerinden adlandırılabilceği düşüncesinin geçerliliğini sorgulamamıza sebep olmaktadır. Bu durum, söz varlığının *sēñlev* sözünün kökenine dair fikir sunması ve yine söz varlığının genel anlamda köken bilim araştırmalarında bir ölçüt olarak değerlendirilebileceğini ortaya koymaktadır.

Başkurtçadaki *sēñle-* (I) “Gelinin baba ocağından çıkarken ailesine acısını anlattığı bir türkü söylemek”¹² eyleminden isim biçimi olarak türeyen bu sözün kökü konusunda çok açık olmamakla birlikte belki bir görüş daha ilave etmek mümkündür.

Her ne kadar metinde ayrılığa dair bir hüznün ifade edilse de düğün gününün hem gelin hem ailesi hem de toplum için mutlu, sevinçli bir gün olarak anlaşıldığına şüphe yoktur. Buna bağlı olarak Moğ. *çengge-* (*sengeh*) “coşmak, sevinçli veya neşeli olmak, eğlenmek veya avunmak, memnun olmak veya sevinmek”¹³ fiili ile bir anlam ilgisi olduğu düşünülebilir. Bu sözün Farsçadaki Türkizmlerden olan *çeng* “bir çalgı aleti” ile ilgisi açıktır. Moğ. *çenggegül-* (*sengüleh*) “neşelendirmek, sevindirmek; mutlu veya sevinçli kılmak, eğlendirmek, memnun etmek”, *çenggel* (*sengel*) “eğlence, zevk, sevinç, keyif, haz, memnuniyet”, *çenggeldü-* (*sengeldeh*) “sevinmek, eğlenmek, zevk almak; neşeli ve keyifli olmak”, *çenggeltey* (*sengeltey*) “neşeli, keyifli, mutlu, sevinçli”¹⁴ gibi türemiş biçimler, *sēñlev* sözü ile kökteş olarak nitelenebilir. Başkurtlarda bu edebî türün gelin kız ağzından topluca söylenmesi, içerisinde barındırdığı hüznün, sitem, yalvarma; annesinden, babasından çocukluğundan ayrılmanın acısı, bu türü kadınların ağlayışı üzerinden standartlaştırmaktadır. Dolayısıyla *sēñlev*, gelin kızın hüznünün standartlaştığı bir türün genel adıdır. Kadınların bu ağlayışı, şikâyetleri, sitemleri ince bir ağlayış olarak tanımlanmış ve *sēñle-* “çın çın etmek, çınlamak” yansıma eyleminden bir tür

11 Clauson, *An etymological dictionary of pre-thirteenth century Turkish*, 839.

12 Özşahin, *Başkurt Türkçesi Sözlüğü*, 510.

13 F. D. Lessing, *Moğolca-Türkçe Sözlük I* (Ankara: Türk Dil Kurumu, 2003), 276.

14 Lessing, *Moğolca-Türkçe Sözlük I*, 276.

adına dönüşmüş olmalıdır. Fakat sözün kökeninin *çēñ* “çın, çin” ya da *çeng* “çalgi” mi olduğu çok açık değildir. Her iki sözün de aynı kök olduğu kabul edilirse bu *çēñlev* > *sēñlev* gelişimi daha anlamlı olabilir.

Başkurt Gelin Türkülerinin Tür Özellikleri

Anadolu gelin ağıtlarının kendine özgü özellikleri olduğu gibi Başkurt gelin türkülerinin de kendine özgü nitelikleri vardır. Elbette bunlar arasında benzer nitelikler de bulunmaktadır. Örneğin; ‘Anadolu Türklerinin düğün âdetlerinde, eski göçebe hayatı devrine ait exogamic geleneklerinin izlerini çok açık ve kuvvetli bir şekilde görür. Meselâ kızların düğün türküleri “yâd ellerden”, “eloğlundan” şikâyetlerle doludur. H. Zübeyir Koşay’ın *Türkiye Türk Düğünleri Üzerine Mukayeseli Malzeme* (1944) adlı eserinde bu izlere örnekler bulmak mümkündür¹⁵. Aynı şikâyetler, Başkurt gelin türkülerinde de sabittir (bk. K:1, S:1, S:2, S:9 gibi). Hem konumuz olan söz varlığı çalışmasında hem de halk bilimi çalışmalarında karşılaştırmak üzere Başkurt gelin türkülerinin özelliklerini bir başlık altında vermenin uygun olduğu görüşündeyiz.

Sēñlev sözü, elbette cenaze ağıtlarından (Bşk. *hıktav*) farklı olarak Batı ve Rus kaynaklarında “ağıt” veya “düğün ağıdı” anlamı ile karşlanır ve bu açıdan etnografik karakterde bir sözdür. Tatar, Kazak ve Kırgızlarda da gördüğümüz düğünü şenlendirmek amacıyla söylenen *yar-yar* türkülerinden farklı bir karakterdedir.

Bazı kaynaklar, Başkurt halk kültüründeki gelin türküleri (*sēñglev*) ile Yenisey kitabelerinin üslubu arasında bağlantı kurmuşlarsa¹⁶ da bunun geçerliliği tartışmalıdır. XIV. yy. Başkurt edebiyatı eseri olarak belirtilen orijinal nüshanın olmadığı; sadece Rusça çevirileri ile bilinen Huñğı Hartay “Son Sartay” metnindeki aileden ayrılış, hasret gibi duyguların terennüm edildiği cümleler, gelin türkülerindeki üslup ile birleştirilmektedir¹⁷.

İnan gibi düşünen halk bilimciler, bu gelin türkülerinin özellikle İslam öncesi dönemle ilişkisini kurarlar. Öyle ki bu dönemlerdeki varlığının bir izi olarak destanlardaki yansımalarına dikkat çekerler. Özellikle Alpamişa, Kuzıkürpes ve Mayanhılıv gibi halk destanlarında kızın baba ocağından ayrılışı ve başka bir aileye geçişi bir matem havasında terennüm edilir.

‘Baskurt toylarının (düğün, bayramın) ana türü olarak kabul edilen *sēñlev*, anlam olarak “ağıt” içerisinde değerlendirilir. Bir kızın kocasının evine gitmeden önce terennüm ettiği ağıt, Baskurtlar arasında *sēñlev*, Tatarlar arasında *kız yılatuv* “kız ağlatmak”, Kazaklar arasında *sınsıv*, Kırgızlarda *koşoq aytuv* olarak adlandırılır ve bu tür, damat olarak kabul edilen “yabancı”nın dünyasına geçiş fikri ve genetik olarak ağlamanın büyüü ile ilişkilidir. Geçiş anları, “ölüm, doğum ve evlilik özel bir veda ritüeli ile gerçekleştirilmektedir.”¹⁸.

15 İnan, “Türk Düğünlerinde Exogamic İzleri”, 342.

16 L. N. İskakova, *Tyurkskie pis'menniye pamyatniki VII-XI vv. i Başkirkaya Slovesnost' (Voprosi poetiki, traditsii)* (Avtoreferat, Ufa: Başkirkii Gosudarstvennyy Universitet, 2007), 18.

17 bk. F. A. Nadrşina, *Başkirkoe narodnoe tvorçestvo t.II predaniye i legendı* (Ufa: Başkirkoe Knijnnoe İzdadestvo, 1987).

18 A. M. Hakimyanova, “Slovesno-poetiçeskiy repertuar başkirkoy svad'ı: Proşloe i nastoyaşçee” *Oriental Studies*, 13/5 (2020), 1478.

K. Mergen'e göre gelin türkülerinin ilk işlevi, 'terkedilmiş vatanın sahiplerine' veda etmek, eski bilincin, toprağın ve suların efendisi tarafından üretilen ekmek vs. ile kutsanmak ve bazı durumlarda dönüş yapmaktır¹⁹. Tatar²⁰ ve Kazaklardaki karşılıklarına bakınca gelin türkülerinin genel anlamda ağlatmak temelinde gerçekleştirilen bir tür olarak nitelendirildiği anlaşılmaktadır. Elbette Başkurt gelin türkülleri de ağlatmak esaslı bir türdür. Ayrılığın baskın olduğu bu geçiş ritüeli, tıpkı Eski Türklerdeki ağıtçılık, yasçılık gibi kendine has vazifesi olan toplumsal bir sınıf yaratmıştır. *Sēñlevsē* "gelin türkücüsü", *osta sēñlevsē* "usta gelin türkücüsü"²¹ gibi adlandırmaların varlığı, bu gelenekler konusunda uzman bir sınıfın varlığını göstermektedir.

Başkurt gelin türkülleri, 'icra yerleri ve zamanları bakımından 1. ova-kır türkülleri, 2. ev-memleket türkülleri ve vedalaşma türkülleri, 3. yarın gidecek kız için söylenen türküller, 4. gittiği gün söylenen türküller olarak ayrılırlar. Anlam ve duygu özellikleri bakımından ise, 1. Halk tefekkürü içerikli düğün türkülleri. 2. Şikâyet içerikli düğün türkülleri. 3. Hakaret içerikli düğün türkülleri olmak üzere üç grupta değerlendirilirler²².

Başkurt halk bilim araştırmalarının mimarı olarak kabul edilen Muhammetşa Burangolov, Başkurt gelin türkülleri ve bu türün özellikleri konusunda ayrıntılı bir tasnif sunmaktadır:

"Sēñlev, tür açısından lirik türküller ile aynı olsa da kendine has özellikleri ile halk şiirinin ayrı bir türü olarak kabul edilir.

Sēñlev, ağıdın bir türüdür. Ağıt halk dilinde 5-6 çeşit isimle kullanılır:

1. Keyfi kaçıp sesi burnundan çıkararak ve gözyaşı dökmeden ağlamaklı hâle "şifşiv" derler. Bu tür bir ağıt, daha çok çocuklara özgüdür.

2. Sessizce ve gözyaşı dökerek ağlamaya "şemerêlêv" derler.

3. Dövünüp, bağıra bağıra söylenerek ağlamaya "tühêv" derler.

4. Çok zor durumlarda ağlamamaya çalışarak gururu çiğnendiği için dayanamadan sızlanıp ağlamaya "hıktav" derler.

5. Ağlaya ağlaya gözyaşını tüketip ağlama sesini engelleyemeden iç çekmeye "buşığıv" derler.

6. Öfkeli, sinirli bir sesle söylenerek ağlamaya "sēñlev" derler. Fakat halk arasında benimsenen bu geleneğe ve bu temelde ortaya çıkan folklor türüne de aynı adlandırma verilir²³.

Burangolov bu tasnifinin yanında Başkurt gelin türkülerinin Sovyet tahlil geleneğinden kaynaklı bakış açısı ile farklı karakterine özellikle dikkat çeker:

"Kabileler döneminde, kabileyi yetim bırakıp gidişe adanarak kızını ağlatmak mecbur addedilmiş. Feodalizm ve kapitalizm döneminde ise, bu töre daha farklı bir biçim almış ve damada giden kızın ana-babasına ve başka yakınlarına kızgınlığını söylemek gibi bir işleve

19 Hakimyanova, , "Slovesno-poetiçeskiy repertuar başkirkoy svad'bi: Proşloe i nastoyäçee", 1478.

20 bk. Ç. Zariyova Çetin, "Tatar Türklerinin Düğün Geleneği" *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi* 2/3 (2005): 100-101.

21 R. A. Sultangaräeva, *Jizn 'çeloveka v obryade*, (Ufa: Gilem, 2006), 159.

22 A. Söleymanov, R. Sultangaräeva (ed.), *Başkort halık ijadı - yola folklorı* (Öfö: Kitap, 1995), 40.

23 M. Burangolov, *Sesen amanatı* (Öfö: Kitap, 1995), 29.

sahip olmuş. Öfkenin karakterine göre metinler bir araya getirilmiş. Bu yüzden her kız için ozanlar ayrı bir metin oluşturmuş. Kız evvela babasına, sonra anasına, ağabeyine, yengesine, damada, kız arkadaşlarına bu acı sözlerle türkü yakmıştır.”²⁴

Yöntem

Bu çalışmada Başkurt Devlet Üniversitesi tarafından 1957-1969 yılları arasında yapılan derlemeler neticesinde elde edilen 18 gelin türküsü, söz varlığı açısından incelenmiştir. Bu derlemeler, genel olarak Başkurt nüfusun daha yoğun olarak yaşadığı güney bölgelerde yapılmıştır. Ancak 18 gelin türküsünün yarısı, bugünkü Başkurdistan coğrafyasının kuzeydoğu bölgesinde bulunan Salavat bölgesinde derlenmiştir. 1935 yılına kadar Ufa bölgesine bağlı olan Salavat bölgesi, Başkurdistan coğrafyasının orta ve kuzeydoğu bölgesi halk ürünü özelliklerini taşımaktadır. Salavat bölgesi dışında güney bölgesi özelliklerini taşıyan Böryen’de 2, Kügersin, Yensura (Yiyensura) ve Baymak bölgelerinde toplam 4 ve Heybulla’da 3 gelin türküsü derlenmiş olup bunların özellikleri, ilgili bölümde değerlendirilmiştir. Kuzey ve güney bölgelerden derlenen bu 18 Başkurt gelin türküsü, söz varlığı açısından farklı görünüş sergilemektedirler. Bu türküler, metnin sonunda transkripsiyon ve Türkiye Türkçesi aktarımları ile birlikte derlendiği bölgeye göre numaralandırılarak verilmiştir.

Modern kültür ve kentleşmenin etkisi ile bir dönem unutulmaya yüz tutan Başkurt gelin türkülerinin günümüz folklor araştırmaları, çeşitli folklor gruplarının tanıtım icraları ve kimi sanatçıların şahsî icraları ile yeniden canlılık kazandığı görülür. ‘Günümüzde Kıyığı, Duvan, Mesitli, Salavat, Balakatay gibi kuzeydoğu bölgeler ile Uçalı, Ebyelil, Beloret gibi güneydoğu bölgelerde düğünlerin bir unsuru olarak varlığını korumuştur’²⁵

Gelin Türkülerinin Tematik Tasnifi

Tasnifleri Belirleyen Ölçütler

Eldeki sözlü ürünler, bugünkü Başkurdistan’ın kuzeydoğu, güneydoğu ve güney bölgelerinin söz varlığı temelinde oluşmuştur. Günümüzde de bu bölgelerin düğün törenlerinde kullanılan aktif bir halk türüdür. Bu tür, kadınların meydana getirdiği bir tür olması yönüyle halk bilimi açısından değerlidir. Ayrıca kadınlar tarafından üretilmesi nedeniyle söz varlığı açısından da ayrı bir kıymete sahiptir. Türün söz varlığı, Başkurt kadınlarının yaratıcılıkta en çok hangi unsurları tercih ettiğini gösterecektir. İlaveten eldeki gelin türkülerini, Başkurt dilinin üç ağız bölgesi olan güney ağızı, doğu ağızı ve kuzeybatı ağızlarından²⁶ güney ağızları ile doğu ağızlarının leksik özelliklerini yansıtmaktadır. Salavat bölgesi ağız niteliği bakımından doğu ağızı ile kuzey-batı ağızlarının kesiştiği bir noktada olması sebebiyle bu bölgede her iki ağız

24 Burangolov, *Sesen Amanatı*, 29.

25 A. M. Agliullina “Başkirkiskiy Svadebniy Obryad Senlyav”, Biblioteka Nematerial’ nogo Kul’turnogo Naslediya Respubliki Başkortostan (2021), erişim 10 Ekim 2022 https://kitaplong.ru/senlyu_rus

26 bk. R. Şekür, *Başkort dialektologiyahı* (Öfö: Kitap, 2012).

bölgesinin özelliklerini tespit etmek mümkün olmaktadır ve oluşturduğumuz tasnif, bu ağzların leksik özelliklerini de aksettirmektedir. Ancak bu söz varlığı tasnifinin belirlenişi konusunda birkaç açıklamanın yararlı olacağı kanısındayız.

Söz varlığı araştırmalarında temel olarak genel söz varlığının listelenişi şeklinde bir sayım ortaya konabilir. Bu sayımlarda söz bilgisi içerisinde söz türlerinin sayıları verilebilir. Ancak, bu tür bir sayım, dilin tür açısından görünümüne dair sayısal verilerden başka karşılaştırılabilir bir veri sunmayacaktır. Bu nedenle, pek fonksiyonel görülmeyen böyle bir tasniften kaçınılmıştır.

Gelin türkülerinin kadınlar tarafından oluşturulması, içeriğinin, ezgisinin kadınlar tarafından belirlenmesi, elbette tasnifin değeri açısından önemlidir. Üstelik bu sadece ele aldığımız Başkurt gelin türküleri için değil; Türk Dünyası topluluklarının gelin türkülerinin karşılaştırılabilmesi ve Türk Dünyası sözlü ürünlerinde söz varlığında kadınların metaforlaştırdığı kavramların belirlenmesi, toplumsal dil bilim gibi alanlarda incelenebilmesi yönüyle de önemlidir. Belirtilen incelemelerin yapılabilmesi için tematik söz varlığı incelemesine ihtiyaç vardır. Bu nedenle Başkurt gelin türkülerinin söz varlığı, tematik olarak incelenmiş ve edinilen veriler sunulmuştur.

Tematik tasnifin ilk adımı, elbette temaların belirlenmesi ile başlar. Pek çok tematik çalışmanın sözlükler üzerinde yapılmış olması, temaların sözlük anlamı düzeyinde belirlendiğini gösterir. Ancak sözlükler üzerinde temaların belirlenmesi ile edebî metinler üzerinde bu temaların tasnif edilmesi, aynı ölçütler üzerinden kurulamaz. Çünkü bir edebî metnin söz varlığı tespitinde, sözlük anlam üzerinden temaların belirlenmesinin yanıltıcı olma ihtimali yüksektir. Yer yer sözlerin metnin bağlamında yeni anlamlar yükleniyor olması, bunların standart metaforlar dışında kalması, bu yanıltıcılığın en temel sebepleri olacaktır. Bu nedenle metnin bağlamı üzerinden temaların belirlenmesi usulü ile Başkurt gelin türkülerinin söz varlığına yönelik temaların tespiti sağlanmıştır.

Metinlerdeki kelime, temayı doğrudan veya dolaylı vermektedir. Örneğin; at, kaz gibi canlılar, hayvan teması altında doğrudan kavramı ifade ederken, hayvanın özelliğini belirten bir söz, hayvana ait unsurlar veya eşyalar gibi ilintili bazı kavramlar da yine hayvan teması altında gösterilmiştir. Yorumlarda sunulan veriler, bu yöntemle elde edilmiştir.

Temaların gelin türkülerinin derlendiği metinlere göre dağılımına bakıldığında standart olarak 10 temanın bulunduğu görülür. Ayrıca metinlerin sayısı ve varyantlarına göre temaların çeşitliliği artmaktadır. Bunun için Tablo 1'e göz atmak, daha bütüncül bir bakış sağlayacaktır:

Tablo 1'den de anlaşılacağı üzere Böryen ve Heybulla gelin türkülerinin söz varlığı, aynı temalar üzerinde ilerlemiştir. Hemen belirtelim ki bu temaların aynı olması, söz varlıklarının da aynı olduğu anlamına gelmez. Aynı temalar altında farklı söz tercihlerinin olduğu görülür. Kügersin, Yensura ve Baymak bölgeleri gelin türküleri ile kuzeydoğu coğrafyasında yer alan Salavat bölgesi gelin türküleri de benzer şekilde aynı temalar ile tespit edilir. Ancak Kügersin, Yensura ve Baymak bölgeleri gelin türkülerinde hiçbir yiyecek veya içecek adına rastlanmamıştır. Salavat bölgesi gelin türkülerinde ise birden çok özel adın türküler içerisinde anıldığı görülür.

Bulgular ve Tartışma

Tematik Tasniflerin Yorumlanması

Başkurt gelin türkeleri, yaklaşık 286 kadar kavram ile oluşturulmuştur (bk. Tablo 1). Bu kavramların tematik olarak tasnif edilmesi neticesinde en çok coğrafya/zaman bilgisi taşıyan sözlerden yararlandığı görülür. Bu kavram alanını sırasıyla aile, hayvan ve eşya kavram alanları takip eder. Elbette 18 gelin türküsünün yarısının Salavat bölgesinde olması sebebiyle bu bölgede derlenen gelin türkülerinin söz varlığı daha zengindir. Diğer bölgelerin gelin türkülerinde rastladığımız pek çok sözün Salavat bölgesi gelin türkülerinde yer aldığı ve haricen başka kavramların da bulunduğu görülür.

Coğrafya/zaman kavram alanında zamana nispetle coğrafi kavramların çoğunlukta olduğu tespit edilir. Zaman kavramına dair sözlere Salavat bölgesi gelin türkülerinde rastlanır. Bu durum, bölgede daha fazla gelin türküsü derlemesi olması ve aynı zamanda burada varyantlaşmanın da fazla olması ile izah edilebilir. Coğrafi kavramların çokluğu, gelin kızın dışardan evlilik neticesinde yaşayacağı mekân/yurt değişikliği ile açıklanabilir. 20.yy.'da 'İslam kültür dairesindeki Türkler arasında egzogami yasasına kesinlikle riayet eden halklardan biri Kazaklar, diğeri ise Başkurtlardı'²⁷.

Aile kavram alanı içerisinde tüm bölgelerde *ata* "baba" sözünün en çok kullanılan söz olduğu görülür. Bu, gelin kızın ayrılık acısını, şikâyetini şefkatine sığındığı babasına yöneltmesinin bir neticesidir. Baba kavramı, diğer aile üyelerine kıyasla hayli yüksek bir sıklığa sahiptir. Böryen, Heybullu ve Kügersin, Yensura, Baymak bölgelerinde ise anne ve çocuk kavramları yer alır. Yalnızca Salavat bölgesi gelin türkülerinde ağabey, gelinin şikâyetine baba ile birlikte ortak olur. Ağabey bilgisini veren *ağay* sözünün yanında küçültme formunda *ağakay* "ağabeycik, abicik" kullanımı da tespit edilir. Ancak burada daha ilginç olan standart Başkurt dilinin gramerlerinde pek rastlamadığımız bir küçültme biçim birimi olan *-s* (<G.Tü *-ç*) ekli *ağas* (S:2) / *ağasay* (S:4) "ağabeycik, abicik" formunun kullanımınıdır. Sızlanış, yakarış baba, anne ve ağabey üzerinden yapılırken öfke ise önce yengeye, sonra ise damadadır. Damada öfke, onu tahkir ederek yapılırken, yengeye ise açık bir öfke biçimindedir. Damat; Kügersin, Yensura, Baymak bölgeleri gelin türkülerinde 1 kez (K:3) tespit edilirken Salavat bölgesi türkülerinde sıklığı daha yüksektir (S:1, S:2, S:3, S:4, S:6, S:7, S:8). Yenge ise, sadece Salavat bölgesi gelin türkülerinin söz varlığında yer alır (S:6). Anne kavramı için Başkurt diyalektolojisindeki bütün söz biçimlerinin gelin türkülerindeki varlığı dikkat çekicidir. *Ese, ene, ine, eně, ana* biçimlerinin hemen hepsi +KAy küçültme formu ile birlikte görülür.

Aile teması içerisinde yine anne bilgisini ifade eden *beynekey* (S:6) ve *eynekey* (S:6) sözleri de edebî dil ve diyalekt sözlüklerinde bulunmazlar. Metinlerde anne anlamını ifade eden bu sözlerin diğer anne bildiren sözler gibi +KAy küçültme eki ile kullanıldığı açıktır. Salavat bölgesi gelin türkülerinde tespit edilen *beyne+key* ve *eyne+key* biçimleri, aynı metin içerisinde

27 İnan, "Türk Düşünlerinde Exogamie İzleri", 344.

ine+key sözü ile birlikte yer alır. *beyne* sözünün kökeni, açık olmasa da *bëy ana* > **bëyana* > **bëyene* > *beyne* biçiminde gelişmiş olmalıdır. Başkurtçanın kuzeybatı diyalektlerinde *bëy ana* sözü kullanılmakta olup “kayınvalide” anlamını ifade etmektedir²⁸. *Eyne+key* sözünün ise, *ene+y* (isim+küçültme/sevimlilik eki kalıplaşması) biçimindeki yapıdan metatez neticesinde meydana gelmesi olasıdır. Ancak burada yaşanan bir değil, iki metatez hadisesidir: *eney+key* > **enye+key* > *eyne+key* “ana”.

Renk kavramları açısından aę, kara, kük ve ala, alaca renklerine daha fazla müracaat edildiği anlaşılır. Yanı sıra Türk kültüründe kadın cinsiyet ile ilişkilendirilen kızıl renk (kızıl, burzât) de yalnızca Kügersin, Yensura ve Baymak bölgeleri gelin türkülerinde kullanılmıştır. Renk adlarının genel adlar olması ve herhangi bir metafor ifade etmek için kullanılmaması sebebiyle gelin türkülerine özgü bir olgu tespit edilmemiştir.

Hayvan kavramı içerisinde Türk halk kültüründeki ve özelde İdil Ural bölgesindeki yeri ile at ve ata dair kavramlar yoğun olarak görülmektedir²⁹. Birkaç kavram dışında (bürë, yılan, balık gibi) hayvan bilgisi için evcil hayvanlar kullanılır. Sosyal dil bilim açısından bu durum kadının av hayatından çekilip ev hayatı ile sınırlanmasını da ifade edebilir. Yaklaşık yedi kavram ise kuş bilgisi içerisinde yer alır. Bu durum, kültürel bir simge olarak kız ve kuş arasında kurulan bir ilgiyi de ifade etmektedir³⁰. Hayvan bilgisi içerisinde değerlendirdiğimiz *ayzansık* sözü (B:1), edebî dilde tespit edilemez. Kuzeybatı diyalektlerinde ise “at sineği gibi parazitlerin yol açtığı bir koyun hastalığı”³¹ anlamında olan kelime, gelin türkülerinde güney diyalektleri içerisinde olan Böryen bölgesinde görülür. Fakat Böryen gelin türkülerinde tespit edilen anlamı, diyalekt sözlüklerinde de kaydedilmeyen “kürnek (1. Sıcaktan bunalıp birbirinin gölgesinden yararlanmak için bir araya toplanan koyun sürüsü. 2. Hayvanların sıcak günlerde toplu olarak yatıp dinlendikleri yer)”tir.

Yiyecek kavramı içerisinde hiçbir içecek bilgisine rastlamadığımızdan dolayı bu kavram alanının adını besin olarak değil; doğrudan yiyecek olarak adlandırdık. Kügersin, Yensura ve Baymak gelin türkülerinde ise hiçbir yiyecek bilgisi geçmemektedir. Yiyecek ile ilgili yedi kavram tespit edilmiştir. Görüleceği gibi bunlar, bölge mutfağının en çok tüketilen ürünleridir. Söz bağlamında ise birkaç husus üzerinde söz etmek mümkün. Bunlardan ilki, Başkurt edebî dilinde *ikmek* olarak kullanılan sözün Salavat bölgesi gelin türkülerinde *epëkey* biçiminde kullanılışıdır. Aynı diyalektik özellik, kuzeybatı Başkurt diyalektlerinin Yanavıl ve Boray bölgeleri ağızlarında görülür³². Komşu iki diyalektik bölgenin keşiştiği bir noktada olması bakımından Salavat bölgesi karışık bir diyalektik görünüm arz etmektedir. Bir diğer husus ise

28 *Başkört Tëlënëñ Tönyak-Könbayış Dialekti* (BTTKD) - 1954 yılı dialektologik ekspeditsiya otçetu (Ufa: Gilem, 2008), 291.

29 bk. G. Keskinsu, *Tatar-Başkurt-Çuvaş Destanlarında Hayvanların İşlevlerinin İncelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi, Afyonkarahisar: Afyon Kocatepe Üniversitesi), 2022.

30 bk. G. Höseyinova, “Başkurt Folklorunda Kız-Kuş Motifi”. ed. A Melek Özyetkin, *Tarihten Bugüne Başkurtlar*, (İstanbul: Ötüken, 2008).

31 BTTKD, 236.

32 BTTKD, 158.

Salavat bölgesi gelin türkülerinde tespit edilen *tomırtka* “yumurta” (S:4) sözünde görülen söz başı ünsüz değişimidir. Başkurt edebî dilinde olmayan *y- > t-* değişimi, güney ağzında *y ~ d / t ~ s* biçiminde dolaylı olarak birkaç örnekte tespit edilebilir: *yēñgesey ~ diñgesey / tiñgesey ~ siñgesey* “askerler”³³. ‘Ön ses durumundaki ön damak yarı ünlüsü *y*-nin patlayıcılaşması, Altay, Teleüt, Telengit, Kondom, Hakas, Koybal, Kaç, Soyon ve Karagas ağızlarında görülen bir hadisedir: ET. *yap-* > Koyb. *t’ap-* “örtmek”; ET. *yağ* > Soy. *t’ah*, Karg. *d’ah*, Alt. *d’ü* “yağ”, ET. *yilig* > Karg. *t’ileñ* “ilik” gibi. Coğrafya bakımından Moğolca ile Türkçe arasında kalan bu Türk yazı dilleri, bu özellikleriyle ayrı bir grup oluştururlar³⁴. Karaağaç’ın verdiği örnekler *yomırtka* > *tomırtka* değişimini açıklamaktadır.

Vücut kavram alanı içerisinde görülen kelimeler, Başkurt edebî dilinde de tespit edebildiğimiz biçimlerdir. Yalnızca Salavat bölgesi gelin türkülerindeki *bēlek* “bilek” şekli, Kıpçak ses özelliklerine uymayan bir biçim olarak durmaktadır ve diğer ağız bölgelerinde de gördüğümüz bir söz unsurudur.

Sayı kavram alanı içerisinde 11 söz bulunur ve bu sayı sözlere, çoğunlukla Türk halk bilimi açısından değer taşıyan sayılar olmadığından sayı fonksiyonu dışında dikkate şayan bir işlev görmemektedirler.

Eşya kavram alanında *taқта* “oturak”, *ultırgıs* “oturak, sandalye”, *tüşek* “yatak” ve *kalak* “kaşık” kelimelerinin yoğun olarak kullanıldığı tespit edilir. Gelin kızın şahsi kullanımında olan bu eşya adları, ayrılık hüznünün simgesine dönüşmüşlerdir. Bu kavram alanındaki eşyaların neredeyse tamamının ev ve özellikle de mutfak eşyası olduğu görülür. Ev eşyası harici söz varlığında *iñğır sak* “eyer altına konan dokuma; eyer kayışı altına konan dokuma” (S:5) sözü dışında bir biçime rastlanmaz. Edebî dilde olan bu sözün Salavat bölgesi ağzında *engelsek* (S:5) biçiminde ince formu dikkat çekicidir. Bu biçim, Başkurt diyalektolojik sözlüklerinde görülmez. Ancak Tatar Diyalektoloji Sözlüğünde *iñelçek* “üstü deri altı keçe minder; eyer altına konan minder”³⁵ anlamlarıyla tespit edilir. Tatar edebî dilinde de *iñğırçaq* şeklindeki kelime, genel olarak Başkurt diyalektlerinde *iñğır sak*tır. Kuzey Batı diyalektlerinde Salavat bölgesinin hemen kuzeyindeki Askın bölgesi ağız hariç olmak üzere *iñğırçaq* formu kullanılmaktadır.

Giyim kavram alanını hemen hemen kadın giyimi unsurları oluşturur. Çok açıktır ki bu durum, gelin türkülerinin kadınların yarattığı bir tür olması ve bu türün gelin ağzından terennüm edilmesi sebebiyledir. Kügersin, Yensura ve Baymak bölgeleri gelin türküsünde tespit edilen *ilgev* “kuşak, kemer” (K:3) sözü, Başkurt diyaletkoloji sözlüklerinde görülmez. Güney ağız bölgesi içerisindeki bu bölgeye dair monografilerde de bu söze rastlanmaz. Bu açıdan *ilgev* sözü, sözlüklere dâhil olması gereken diyalektolojik bir sözlük birimidir.

33 C. F. Mircanova, *Yujnyy dialekt Başkirskogo yazıka (v sravnitel’no-istoričeskom osveščeni)* (Disertatsiya na soiskanie uçenoy stepeni doktora filologičeskih nauk. Ufa: Akademiya Nauk SSSR Başkirskiy Filial İstitut İstorii, Yazıka i Literaturı, 1983), 80.

34 G. Karaağaç, *Türkçenin Dil Bilgisi* (Ankara: Akçağ, 2012), 237.

35 *Tatar Tēlēññ Zur Dialektologik Sūzlēğē*, haz. F. S. Bayazitova, D. B. Ramazanova, Z. R. Sadykova, T. H. Heyretdinova, (Kazan: Tatarstan Ktiap Neşriyatı, 2009), 212.

Soyut sözler, nispeten kavram adlarına oranla daha seyrek kullanılmıştır. Ancak gönül ve hasret anlamlı kavramlar, metinlerde yüksek sıklığa sahiptir. *durak* “aptal” (K:3) sözü ise metinlerdeki birkaç Rus alıntısından biridir.

S:6’da tespit edilen *Emēržək* sözü, ne kaynaklarda ne de konuşurların hafızasında tespit edilememiştir. Sözün *emeyžək* (bk. S:5) toponiminin geçtiği ifade ile benzer bir ifade olması, bu kelimenin eski bir yer adı olduğu kanaatini doğrulamaktadır. Fakat cümlelerin anlamına uygun gelmediğinden bu kanaatin geçerliliği zayıftır. Bu nedenle kelime, tasnife dâhil edilememiş olup ilgili aktarma da şüphelidir.

Özel adlar içerisinde Böryen ve Salavat bölgeleri gelin türkülerinde olmak üzere toplam dokuz söz görülür. Bunların beşi yerleşim yeri, köy adıdır. İki nehir, birisi ise etnik addır. Bu ad, Rus etnonimidir. Rus etnonimi geçtiği bağlamlarda genelde sert, acımasız gibi imajlarla kullanılır ve damadın aşağılandığı cümlelerde geçer (S:1, S:4, S:7).

Bitki kavram alanındaki 18 sözden biri çiçek anlamlıdır: *erēmlē* “pelin çiçekli” (S:5). Diğer yandan ayrılığın hüznüne bağlı olacak ki *balturğan* “baldran otu” kelimesinin de sıklığı yüksektir. *Borsaḳ* “burçak” kelimesi ise Salavat bölgesi gelin türkülerinin giriş dizelerinde başvurulan bir bitki kavramıdır ve “kova kova”, “yığın yığın”, “demet demet” gibi bolluk, bereket gösteren ifadelerle kullanılır. Ekonomik faaliyet alanlarından olan tahıl yetiştiriciliğinin bölgedeki önemi, bu kavramların türkülerdeki varlığının temel sebebidir. Yine metinlerinde *sēye* “vişne” kavramı, dolgu dizelerde kullanılan bir başka bitki kavramıdır.

Din kavram alanındaki sözler de bitki kavram alanında olduğu gibi Kügersin, Yensura, Baymak ve Salavat bölgeleri gelin türkülerinde tespit edilir. Diğer kavram alanlarındaki kadar olmasa da bu kavram alanında yedi sözün bulunması ilginçtir. Çünkü Başkurt gelin türkülerini ve takmak (koşma)larında dinî kavramların yer almadığı fikri yaygındır³⁶. Ancak görüleceği üzere gelin türkülerini dinî kavramlara yer verir. Ayrıca bugünkü Başkurt diyalektlerinde ve edebî dilinde yaygın olarak *yehennem* “cehennem” sözü kullanılır. Lakin *tamuḡ* (S:1) sözünün Salavat bölgesi gelin türkülerindeki varlığı, tarihî söz varlığının Salavat bölgesi ağızındaki bir yansıması olarak açıklanabilir.

Toplum kavram alanı içerisinde insan karakterlerinden, genel toplumsal kavramlara kadar türlü sözler alınmıştır. “Memleket”, “hizmet”, “meclis”, “geleneḳ” anlamlı sözlerin yanı sıra “misafir evi”, “deḡirmen” gibi yapı adları da burada verilmiştir. Aslında bu bölüm altında belirttiğimiz kavram alanlarına dair alt başlıklar açılması mümkündür. Lakin genel görünüşü dağıtmamak için bu yolu tercih etmediğimizi belirtmeliyiz.

Toplum kavram alanına dair Böryen ve Heybulla bölgeleri gelin türkülerinde herhangi bir söz tespit edilemedi. Elbette bu durum bu bölgelerin gelin türkülerinin sayıca daha az olması ile de ilintilidir. Kügersin, Yensura, Baymak ve Salavat gelin türkülerinde ise 23 toplum temalı söz tespit edilmiştir. 11 söz, insan temalıdır: *yıvaş*, *sit*, *tiñdeş*, *uśal*, *yat*, *ḡıymay*, *doşman*, *ēye*,

36 bk. F. F. Gaysina, “O Religioznom Folklore Başkir”. II Mejdunarodnaya Naučno-Praktičeskaya Konferensiya Posvyaşčennaya 25 Letiyu Meçeti-Medrese “Ak Meçet” – “Rol İslama v Stabilizatsiya Sotsialnih Protsesov”. (Naberiñne Çelni: Naberejnoçelninskoe Musulmanskoe Medrese “Ak Meçet”, 18 Marta 2017), 16.

yav, bay, yalsı. Ayrıca bir argo antroponim olarak *merye* “Rus kadını” (<Rus. Mariya) sözü (S:7) yine toplum başlığı altındaki genel bir addir ve buradaki *merye* ile ‘acımasız, tuttuğunu koparan’ anlamında bir metafor sağlandığı açıktır.

Toplum teması içerisinde *ğıymay* (*eseý*) “sağdıç” (S:7) sözü, görünüşü ve kökeni bakımından belirsizdir. Edebî dil ve diyalektoloji sözlüklerinde görülmeyen bu kelime için bir görüş ortaya koymak mümkün. Hem Başkurt³⁷ hem de Tatar³⁸ düşün törenlerinde diyalektolojik bir söz olarak gördüğümüz *kıyamatlık* “ahiretlik” sözünden teşekkül eden birleşik yapılar (Bşk. diy. *kıyamatlık/kıyametlek atay, kıyamatlık babay, kıyamatlık/kıyametleg iney, kıyamatlık esey*), bu sözün kaynağını açıklar niteliktedir. Söz, Türkiye Türkçesi sözlüklerinde verilmeyen “ahiret kardeşliği” bilgisi temelindeki ahiretlik sözü ile aynı mantık düzeyinde işlev gören *kıyamatlık* kelimesinin Başkurtçanın Salavat bölgesi ağzında *ğıymay* biçimine kısalarak dönüşmesi olmalıdır.

Düşman kavramlı sözlerin (*yav, doşman*) gelin türkülerindeki varlığı ise, daha eski dönemlere dayanan kız kaçırma, yağma geleneklerinin izleri olmalıdır. İnan, ‘Baskurt, Kazak ve Altay lehçelerinde güvey ve kız aileleri arasında aracılık eden adama yavçı “akıncı, muharip” denildiğini belirterek dünür, görücü gibi kavramların bu yağma döneminden kaldığını ifade eder³⁹.

Maden teması altında beş söz tespit edilmiştir: *altın, kömös, yéz, akık, timër*. Metinlerdeki madenler, birer kez kullanılmıştır. Ancak *timër* “demir” iki kez geçmektedir. İki ayrı gelin türküsünde *işğem aldı tuñ timër* “kapımın önu dökme demir” (S:5, S:6) şeklinde kalıp bir kullanım vardır. Belli ki geleneksel mimaride yeri olan bu ifade, kapı ve pencere önlerine döşenen bir yapı unsurudur. Ancak *tuñ timër* biçimindeki sıfat grubu “dökme demir; soğuk çelik” gibi anlamları karşılamanın yanı sıra mecazen “duygusuz, soğuk mizaçlı⁴⁰ “ahmak, cahil ve inatçı” anlamlarını da ifade etmektedir. Metinlerde terennüm edilen gelin kızın şikâyeti, öfkesi düşünüldüğünde bu mecaz kullanım anlamlı hâle gelmektedir.

Ev kavram alanı içinde 18 söz belirlenmiştir. 14 kez kullanılması nedeniyle sıklık açısından *öy* “ev” en çok kullanılan sözdür. Bu sözü 9 kez kullanımı ile *uşa/uja* “ocak; sobanın çıkıntısı” ve 7 kez kullanımla *işek* “kapı” sözlere takip eder. Edebî dilde *uşa* kullanımı olan sözün Salavat bölgesi ağzında *uşa* ve *uja* formlarında iki biçimde de kullanımı söz konusudur. Ancak Başkurt Diyalektoloji Sözlüğü’nde (Başkurt tëlñeññ dialektarı hüzlëğë, 2002) “ocak, soba çıkıntısı” anlamına rastlanmamaktadır. *uja/uji* biçimlerinde verilen kelimelerin “1. İntikam. 2. Öfke.” anlamlarına bakıldığında bu kavramların gelin türkülerindeki *uşa* sözü ile ilgisi; hatta aynı söz oldukları düşünülebilir. ‘Ev’, ‘ocak’, ‘kapı’ bilgisini ifade eden kelimelerin daha sık kullanılması ise, gelin türkülerinde baba ocağından ayrılışın metaforik göstergesidir.

37 bk. *Başkurt Tëlñeññ Akademik Hüzlëğë V*, ed. F. G. Hisamitdinova, (Öfö: Kitap, 2013).

38 bk. A. G. Şayhulov, L. V. Bikmaeva, Z. R. Sadikova, (2005). Materiali k ioeograficeskomu slovarju dialektov tatarskogo yazıka I-II. (Ufa: BaşGU, 2005), 425.

39 İnan, “Türk Düşünlerinde Exogamie İzleri”, 347.

40 İ.A. Abdullin, S. B. Vahitova, F. M. Gazizova, vd. *Tatar Tëlñeññ Añlatmalı Süzlëğë III*, 181.

Sonuç

Söz varlığı açısından Başkurt gelin türküleri, diyalektik sözlüklerde verilmeyen kelime ve biçimleri barındırmaktadır. Başkurt coğrafyasının diğer ağız alanları ve genel olarak Türk dilinin fonetik değişimleri içerisinde tanımlayabildiğimiz bu tür biçimler, Başkurt diyalektolojisi ve leksikolojisinde kayda alınması gereken unsurlardır.

Türkülerde tespit edilen özel ad kullanımı, mahallî karakter gösterir. Bu durum, genel olarak yörenin kadınlarına bir övgüdür. Ayrıca özel ad kullanımı, türün belirli bir coğrafya ile sınırlandırıldığına da işaret eder.

‘Kına yaktaksızın gelinin ağlaması/ağlatılması, başlı başına bir ritüel eylemdir ve gelin bu süreçte hem icracı (özne) hem de icranın sonuçlarından doğrudan etkilenen kişidir (nesne)’⁴¹. Özellikle, Kügersin, Yensura, Baymak bölgeleri gelin türkülerinde gelin kızın evden çıkışı tam bir ağıt formundadır. Ancak Salavat bölgesi türkülerinde damadı tahkir eden komik ifadelerle yer verilerek bu ağıt formunun dışına çıktığı görülür.

Başkurt gelin türküleri, sesleniş yönüyle de özellikle Anadolu kına ağıtlarından farklılık arz eder. Anadolu kına ağıtlarında sesleniş, başkaları tarafından geline yönelik iken Başkurt gelin türkülerinde bu sesleniş, gelin ağzından sırasıyla babaya, anaya, ağabeye ve kısmen yengeyedir. Abla ise, bu gelin türkülerinde hiç anılmaz.

Kısaltmalar

Alt.:	Altayca	G.Tü.:	Genel Türkçe
bk.:	bakınız	Hak.:	Hakasça
Bşk.:	Başkurtça	Karg.:	Karagas
Bşk. Diy.:	Başkurt diyalekleri	Koyb.:	Koybal
E.T.:	Eski Türkçe	Soy.:	Soyot

Teşekkür/Acknowledgement: 2013 yılında bu malzemeyi paylaşan Başkurt Devlet Üniversitesi akademisyenleri Prof. Dr. Azamat A. Gallyamov ve 2020 yılında aramızdan ayrılan merhum Doç. Dr. Gaynislam D. İbrahimov’a şükranlarımı sunuyorum. Söz konusu gelin türküleri ve Başkurt başka tür sözlü ürün derlemelerine günümüzde <http://nevmenandr.net/pages/bashfolk.php?id=content> bağlantı adresinden ulaşmak mümkündür.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author has no conflict of interest to declare.

Grant Support: The author declared that this study has received no financial support.

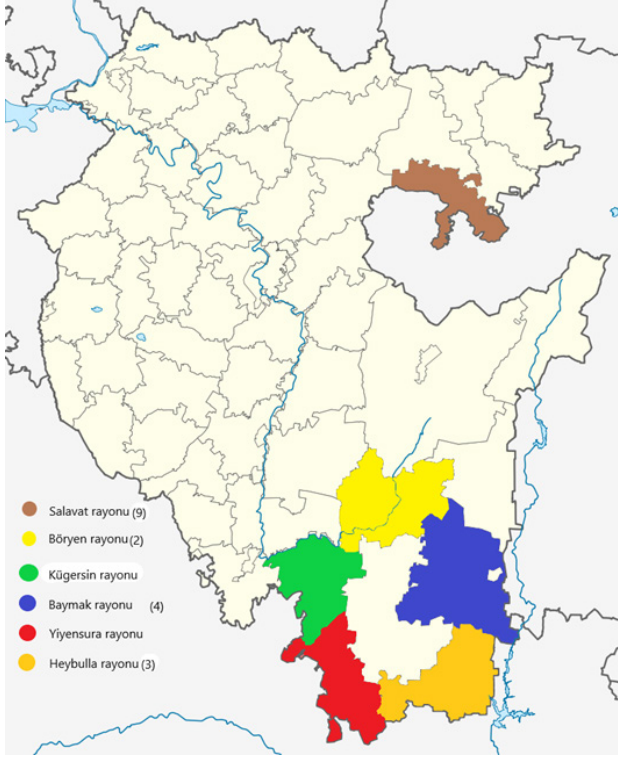
41 C. Yavuz, “Türk Kültüründe Gelin Ağlatma Ritüeli ve Çuvaşlar Örneği” *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi*, 4/35 (2021), 921. doi.org/10.12981/mahder.956916

Kaynaklar/References

- Abdullin, İ.A., S. B. Vahitova, F. M. Gazizova, L. R. Gaynanova, F. E. Ganiyev, M. G. Möhemmediyev, Ş, S. Hanbikova, R. G. Ehmetyanov, *Tatar Tēlēññ Añlatmalı Süzlēğē*, III Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1981
- Agliullina, A. M. “Başkirskiy Svadebnyy Obryad Senlyav”, Biblioteka Nematerial'nogo Kul'turnogo Naslediya Respubliki Başkortostan (2021), erişim 10 Ekim 2022 https://kitaplong.ru/senlyu_rus
- Söleymanov, A ve R. Sultangareeva (Editör). *Başkort ǵalıq ijadı - yola folklorı*. Öfö: Kitap, 1995.
- Başkort Tēlēññ Akademik Hüzlēğē*, 5.t, Editör F. G. Hisamitdinova, Öfö: Kitap, 2013.
- Başkort Tēlēññ Diyalektarı Hüzlēğē*. Hazırlayanlar M. İ. Dilmöhemetov, U. F. Nezirgölov, S. G. Sabiryanova, G. G. Gereyeva, Öfö: Kitap, 2002.
- Başkort Tēlēññ Tönyaq-Könbayış Dialektı* (BTTKD) - 1954 yılǵı dialektologik ekspeditsiya otçetı Ufa: Gilem, 2008.
- Burangolov, M. *Sesen Amanatı*. Öfö: Kitap, 1995.
- Clauson, G. *An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth Century Turkish*. Oxford: Clarendon Press, 1972.
- Çevirme, H. ve R. OYMAK, (2009). “Halk Anlatılarının Metinselliği”, *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi*, 2/3-4 (2009): 74-83.
- Doerfer, G. *Türkische und Mongolische Elemente im Neupersischen*. III, Wiesbaden: Franz Steiner Verlag, 1967.
- Ehmetyanov, R. *Tatar Tēlēññ Etimologik Süzlēğē*. I-II. Kazan: Megarif-Vakit, 2015.
- Gaysina, F. F. “O Religioznom Folklore Başkir”. II Mejdunarodnaya Nauçno-Praktičeskaya Konferensiya Posvyaşçennaya 25 Letiyu Meçeti-Medrese “Ak Meçet” – “Rol İslama v Stabilizatsiya Sotsialnih Protsesov”. Naberjnie Çelni: Naberejnoçelninskoe Musulmanskoe Medrese “Ak Meçet”, 18 Marta 2017, s. 16-19.
- Hakimyanova, A. M. ve R. A. Soltangareeva. *Başkirskie svadebnye pesni (tekst i praktika)*. Ufa: Mir Peçatı, 2018.
- Hakimyanova A. M. “Slovesno-poetiçeskij repertuar başkirskoy svad”bı: Proşloe i nastoyaşçee” *Oriental Studies*, 13/5 (2020): 1476-1487.
- Höseyinova, G. “Başkurt Folklorunda Kız-Kuş Motifi”. Ed. A. Melek Özyetkin, *Tarihten Bugüne Başkurtlar*, İstanbul: Ötügen, 2008.
- İnan, A. “Türk Dügünlerinde Exogamie İzleri”. *Makaleler ve İncelemeler I*, Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1998.
- İsgulova, G. A. “Obrazovanie imen i glagolov ot podrajatelnih slov v sovremennom başkirskom yazıke” *Sovremennie Problemi Nauki i Obrazovaniya*, 1/2 (2015). Erişim 15 Eylül 2022 <https://science-education.ru/ru/article/view?id=19881>
- İskakova, L. N. *Tyrkskie pis'menniye pamyatniki VII-XI vv. i Başkirskaya Slovesnost' (Voprosi poetiki, traditsii)*, Avtoreferat, Başkirskiy Gosudarstvenniy Universitet, 2007.
- Karaağaç, G. *Türkçenin Dil Bilgisi*. Ankara: Akçağ, 2012.
- Kasimova, Z. M. “Svadebno-obryadoviy folklor Tyurkoyazıçnih narodov”. Nurgisa Tilendievtiñ Murası jene jana kazakstandik patriotizmdı kalıptastruv takırıbındaǵı ulı kompozitorıñ 90-jıldıǵına jene Ulı Otan soǵısındaǵı Jenistin 70-jıldıǵına arnalgan Halıkarlık Gılimi-Praktikalık Konferensiya, Almatı: T. Jürgenov KazUÖA, 16 Kazan 2016: 111-115.
- Keskinsu, G. *Tatar-Başkurt-Çuvaş Destanlarında Hayvanların İşlevlerinin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi, 2022.
- Lessing, F. D. *Moğolca-Türkçe Sözlük*, I-II. Ankara: Türk Dil Kurumu, 2003.

- Mircanova, C. F. *Yujnyy dialekt Başkirkogo yazıka (v sravnitel'no-istoričeskom osveşçenii)*. Disertatsiya na soiskanie učenoy stepeni doktora filologičeskih nauk. Ufa: Akademiya Nauk SSSR Başkirkij Filial İnstitut İstorii, Yazıka i Literaturı, 1983.
- Musaoglu, M. "Türk Folklorik Metinlerinin Ontolojik-Lengüistik Temelleri". *Dil Dergisi*, 0/118 (2003): 16-25.
- Nadrşina, F. A. *Başkirkoe Narodnoe Tvorçestvo, Predaniye i Legendı*, II, Ufa: Başkirkoe Knijnoe İzdadelstvo, 1987.
- Özşahin, M. *Başkurt Türkçesi Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu, 2017.
- Steingass, F. *A Comprehensive Persian-English Dictionary*. Beirut: Typopress, 1998.
- Sultangaraeva, R. A. *Jizn' çeloveka v obryade*. Ufa: Gilem, 2006.
- Şayhulov, A. G., L. V. Bikmaeva; Z. R. Sadıkova. *Materialı k İdeografičeskomu Slovarıu Dialektov Tatarskogo Yazıka*, I-II. Ufa: BaşGU, 2005.
- Şekür, R. *Başkurt Dialektologiyahı*. Öfö: Kitap, 2012.
- Tatar Têlênêñ Zur Dialektologik Süzlêğê*, haz. F. S. Bayazitova, D. B. Ramazanova, Z. R. Sadıykova, T. H. Heyretđinova, Kazan: Tatarstan Ktiap Neşriyatı, 2009.
- Zaripova Çetin, Ç. "Tatar Türklerinin Düğün Geleneği" *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*, 2/3 (2005): 92-119.
- Yavuz, C. "Türk Kültüründe Gelin Ağlatma Ritüeli ve Çuvaşlar Örneği" *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi*, 4/35 (2021): 909-925. doi: 10.12981/mahder.956916

Şekil, Resim, Tablo ve Grafikler

Şekil 1. Başkurt gelin türkülerinin derlendiği bölgeler

Tablo 1: Bölgelere göre tematik veriler

Temalar	Böryen	Heybulla	Kügersin / Yensura / Baymak	Salavat	Toplam
Coğrafya/Zaman	4	1	7	27	39
Aile	5	6	10	14	35
Renk	1	3	3	7	14
Hayvan	1	4	8	22	33
Yiyecek	1	1	X	5	7
Vücut	2	4	6	15	27
Sayı	2	1	2	6	11
Eşya	1	1	5	22	29
Giyim	1	1	4	11	17
Soyut / Kavram	3	2	1	11	17
Özel ad	1	X	X	7	8
Bitki	X	X	4	16	20
Din	X	X	2	5	7
Toplum	X	X	8	15	23
Maden	X	X	2	3	5
Ev	X	X	5	13	18

Tablo 2: Temalarına göre gelin türkülerindeki sözlerin dağılımı

	Böryen	Heybulla	Kügersin/ Yensura/ Baymak	Salavat
Coğrafya/ Zaman	<i>Sehre</i> “kır, bozkır”, <i>taş</i> “taş”, <i>toman</i> “sis”, <i>tugay</i> “vadi”	<i>Hava</i> “hava”	<i>aqtatur</i> “engebeli”, <i>yër</i> “toprak”, <i>kül</i> “göl”, <i>tufağay</i> “toprak”, <i>uram</i> “sokak, dışarı”, <i>ut</i> “ateş”, <i>yalkın</i> “alev”	<i>Tav</i> “dağ”, <i>basın</i> “tarla”, <i>yıl</i> “yıl”, <i>bolan</i> “çayır”, <i>bolot</i> “bulut”, <i>kış</i> “kış”, <i>yél</i> “rüzgâr”, <i>yër</i> “toprak”, <i>irte</i> “sabah”, <i>yeş</i> “yaş”, <i>yeşén</i> “şimşek”, <i>ut</i> “ateş”, <i>tevlék</i> “gün”, <i>yılğa</i> “nehir”, <i>qav</i> “kuru ot”, <i>kis</i> “akşam”, <i>qoyaş</i> “güneş”, <i>minut</i> “dakika”, <i>hava</i> “hava”, <i>hıv</i> “su”, <i>taş</i> “taş”, <i>kiske</i> “kalın kütük”, <i>uram</i> “sokak, dışarı”, <i>yul</i> “yol”, <i>yalan</i> “alan”, <i>yamğır</i> “yağmur”
Aile	<i>Atay</i> “baba”, <i>bala</i> “çocuk”, <i>bıvın</i> “nesil, soy”, <i>esekey</i> “anne”, <i>meher</i> “mihir”	<i>atağay</i> “baba”, <i>ata</i> “baba”, <i>bala</i> “çocuk”, <i>bavır</i> “kardeş”, <i>enëkey</i> “anne”, <i>esekey</i> “anne”	<i>Ata-anakey</i> “ana-baba”, <i>ata-inekey</i> “ana-baba”, <i>atayğay</i> “baba”, <i>bala</i> “çocuk”, <i>inekey</i> “anne”, <i>ir balağay</i> “erkek çocuk”, <i>këyevkey</i> “damat”, <i>qeyne</i> “kaynana”, <i>kız balağay</i> “kız çocuk”, <i>tuğankay</i> “kardeş; dost”	<i>Ağay</i> “ağabey”, <i>ağakay</i> “ağabey”, <i>ağas</i> “ağabey”, <i>ağasay</i> “ağabey”, <i>ata</i> “baba”, <i>ata-ese</i> “ana- baba”, <i>atay</i> “baba”, <i>bala</i> “çocuk”, <i>beynekey</i> “ana”, <i>eynekey</i> “ana”, <i>këyev</i> “damat”, <i>yëñgekey</i> “yenge”, <i>yëñgesey</i> “yenge”, <i>enkey</i> “ana”
Renk	<i>Ağ</i> “ak”	<i>Ağ</i> “ak”, <i>ala</i> “ala”, <i>kara</i> “kara”	<i>Burzat</i> “koyu kızıl”, <i>kük</i> “yeşil”, <i>kızıl</i> “kızıl”	<i>Ağ</i> “ak”, <i>ala</i> “ala”, <i>alasa</i> “alaca”, <i>kara</i> “kara”, <i>kola</i> “kula”, <i>kük</i> “yeşil”, <i>harı</i> “sarı”
Hayvan	<i>Ayžansık</i> “kürnek”	<i>At</i> “at”, <i>qaşka</i> “atta alın akıtması”, <i>mal</i> “hayvan”, <i>handuğaşqay</i> “bülbul”	<i>Ağkoş</i> “kuğu”, <i>at</i> “at”, <i>at ayağayı</i> “at ayağı”, <i>kanat oşqay</i> “kanat ucu”, <i>mal</i> “hayvan”, <i>handuğas</i> “bülbul”, <i>öyrek</i> “ördek”, <i>sërgë</i> “eyer altına döşenen keçe”	<i>Algı imsek</i> “ön meme”, <i>at</i> “at”, <i>balık</i> “balık”, <i>bësen</i> “saman”, <i>yërensey</i> “kula renkli at”, <i>qaž başı</i> “kaz başı”, <i>yılan</i> “yılan”, <i>qart bürë</i> “ihtiyar kurt”, <i>kemëşev</i> “yalak, yemlik”, <i>kügersën</i> “güvercin”, <i>yurğa</i> “rahvan at”, <i>mögöş</i> “boynuz”, <i>holo</i> “yulaf”, <i>hıyır buğı</i> “sığır dışkısı”, <i>hıyırzıñ imsegë</i> “sığırın memesi”, <i>hıyır</i> “sığır”, <i>öyör yıldı</i> “at sürüsü”, <i>sobaka</i> “köpek”, <i>tay</i> “tay”, <i>ürzek</i> “ördek”, <i>it</i> “köpek”

Yiyecek	<i>Bal</i> “bal”	<i>İkmek</i> “ekmek”	XXX	<i>Ası epēkey</i> “acı ekmek”, <i>aş</i> “yemek”, <i>koymak</i> “kuymak”, <i>may</i> “yağ”, <i>tomurtka</i> “yumurta”
Vücut	<i>Baş</i> “baş”, <i>yörek</i> “yürek”	<i>Bilev</i> “bilek”, <i>mañlay</i> “alın”, <i>muyın</i> “boyun”, <i>tēl</i> “dil”	<i>ayaq</i> “ayak”, <i>bil</i> “bel”, <i>buy</i> “boy”, <i>yörek</i> “yürek”, <i>ēs-bavırqay</i> “1. Bağırsak. 2. Gönül”, <i>ēs</i> “karnı”	<i>Bēlek</i> “bilek”, <i>kul</i> “el”, <i>avız-baş</i> “ağız baş”, <i>ayak</i> “ayak”, <i>baş</i> “baş”, <i>bil</i> “bel”, <i>ses</i> “saç”, <i>buy</i> “boy”, <i>kart</i> “ihtiyar”, <i>küz</i> “göz”, <i>mañka</i> “sümük”, <i>taž baş</i> “kel baş”, <i>töz</i> <i>yañak</i> “yanak”, <i>ünēs</i> “boynun ön bölgesi, boyun”
Sayı	<i>İlle</i> “elli”, <i>yöz</i> “yüz”	<i>Bēr</i> “bir”	<i>İkē</i> “iki”, <i>kuş</i> “çift”	<i>Bēr</i> “bir”, <i>bēr-ikē</i> “bir- iki”, <i>un altı</i> “on altı”, <i>un</i> <i>biş</i> “on beş”, <i>un yētē</i> “on yedi”, <i>un ikē</i> “on iki”
Eşya	<i>komğan</i> “ibrik”	<i>taқта</i> “oturak”	<i>Balta</i> “balta”, <i>yön-men</i> “yün nevinden şeyler”, <i>qalaq</i> “kaşık”, <i>tabaq</i> “tabak”, <i>tüşek</i> “yatak”	<i>Taştar</i> “örtü, gelin sağdicına verilen hediye”, <i>aqsa</i> “para”, <i>eñgēlsək</i> “minder; eyer altına konan minder” <i>şarşav</i> “örtü”, <i>bav</i> “bağ”, <i>taқта</i> “oturak”, <i>yügen</i> “yular”, <i>qazan</i> “kazan”, <i>qalaq</i> “kaşık”, <i>kaşık</i> “kaşık”, <i>körşek</i> “çömlek”, <i>quray</i> “çalgı aleti”, <i>qılıs</i> “1. Halat. 2. Kulp”, <i>mēyēs</i> “fırın”, <i>handıq</i> “sandık” <i>salgı</i> “orak”, <i>sana</i> “kızak”, <i>tabaq</i> “tabak”, <i>teñke</i> “para, pul” <i>tuştak</i> “kâse”, <i>yēp</i> “ip”, <i>ultrğıs</i> “iskemle”, <i>iñğırşaq</i> “eyer altına konan dokuma”
Giyim	<i>Şel-yavlıq</i> “şal örtü”	<i>Yēñ-itekey</i> “elbise yeni ve etek”	<i>İlgev</i> “kuşak, kemer”, <i>itekey</i> “etek”, <i>suklı</i> “pullu”, <i>töymekey</i> “dügme”	<i>Artkı itekey</i> “etek ardı”, <i>yēfek bav</i> “ipek bağ”, <i>tun</i> “elbise”, <i>yan kēse</i> “yan cep”, <i>külmek</i> “gömlek”, <i>alka</i> “küpe”, <i>bürk</i> “börk”, <i>sıtsa</i> “basma”, <i>meryēn</i> “mercan”, <i>sabata</i> “çarık”
Soyut/ kavram	<i>Küñēl</i> “gönül”, <i>uy-şesret</i> “efkâr ve hasret”, <i>şesret</i> “hasret”	<i>beñēt</i> “baht”, <i>beñētlē</i> “bahtlı”	<i>Durak</i> “aptal”	<i>Hıltav</i> “bahane”, <i>beñillēk</i> “yumuşak başlılık”, <i>gümer</i> “ömür”, <i>işerlēk</i> “aptallık”, <i>yeşlēk</i> “gençlik”, <i>küñēl</i> “gönül”, <i>kürk</i> “güzellik”, <i>höyevlē</i> “sevgili”, <i>hılv</i> “güzel”, <i>tevfik</i> “edeplilik”, <i>tüş</i> “düş”

Özel ad	<i>Ağizél</i> “Akidil nehri”	XXX	XXX	<i>As</i> “köy adı”, <i>Emërzëk</i> “köy adı (?)”, <i>Emeyzëk</i> “köy adı” <i>Uris</i> “Rus”, <i>Üzen</i> “nehir adı”, <i>Şokşi</i> “yerleşim yeri adı”, <i>Yunis</i> “köy adı”, <i>Tirmen</i> “köy adı”
Bitki	XXX	XXX	<i>Ülen</i> “ot”, <i>kük ülen</i> “kaz otu”, <i>habak</i> “bitki sapı”, <i>sëye</i> “vişne”	<i>borsak</i> “burçak”, <i>qayın</i> “kayın”, <i>sëprek</i> “çer çöp”, <i>tireklëk</i> “ağaçlık, kavaklık”, <i>arış</i> “çavdar”, <i>balturğan</i> “baldiran otu”, <i>yëleklëk</i> “çileklik”, <i>erëmlë</i> “pelin çiçekli”, <i>karagat</i> “kuş üzümü çalısı”, <i>köpşe töbö</i> “baldiran dipi”, <i>habak</i> “bitki sapı”, <i>sëye</i> “vişne”, <i>seske</i> “çiçek”, <i>şipken</i> “mantar”, <i>tirek</i> “kavak”, <i>yapraq</i> “yaprak”
Din	XXX	XXX	<i>elhemdëlle şökör</i> “elhamdülillah şükür”, <i>hozay</i> “Hüdâ”	<i>Azan</i> “ezan”, <i>hozay</i> “Hüdâ”, <i>ëgüzë bille bismilla</i> “ëüzubillah bismillah”, <i>iman</i> “iman”, <i>tamuk</i> “cehennem”
Toplum	XXX	XXX	<i>İl</i> “memleket”, <i>yola</i> “gelenek”, <i>yıvaş</i> “yumuşak başlı kimse”, <i>mejlës</i> “meclis”, <i>Sovet</i> “Sovyet”, <i>sit</i> “yabancı”, <i>tiñdeş</i> “akran”, <i>usal</i> “acımasız kimse”, <i>hëzmet</i> “iş, hizmet”	<i>Yat</i> “yabancı”, <i>iş</i> “iş”, <i>gnymay (esey)</i> “sağdıç”, <i>qart merye</i> “yaşlı Rus kadın”, <i>doşman</i> “düşman”, <i>qunaq öyö</i> “misafir evi”, <i>ëye</i> “sahip”, <i>yav</i> “düşman, hasım”, <i>bay</i> “zengin”, <i>yalsı</i> “ırgat”, <i>yemeget</i> “toplum”, <i>tirmen</i> “değirmen”, <i>halık</i> “halk”
Maden	XXX	XXX	<i>Altın</i> “altın”, <i>kömöş</i> “gümüş”	<i>Yëz</i> “pirinç”, <i>aqıq</i> “akik”, <i>timër</i> “demir”
Ev	XXX	XXX	<i>İşëk</i> “kapı”, <i>kirbës</i> “briket”, <i>öy</i> “ev”, <i>öyöv</i> “sürü, yığın”, <i>tür</i> “başköşe”	<i>Bura</i> “kiler, ambar”, <i>işëk</i> “kapı”, <i>uja başı-uşa başı</i> “soba başı; sobanın çıkıntılı yeri”, <i>mëyës başı</i> “ocak başı”, <i>munsa</i> “hamam”, <i>heñgërsek</i> “düz ağaç”, <i>hikë</i> “ocak yanındaki raf; tahta masa”, <i>höröm</i> “is, ocak kurumu”, <i>öy</i> “ev”, <i>težëre</i> “pencere”, <i>töröpke</i> “baca”, <i>tür</i> “başköşe”, <i>utın</i> “odun”

EK: Metinler

Böryen Bölgesi Gelin Türküleri

B:1

Tuğayzarğa toman töştö indë,
Talğa uralıp tarılar bēštë indë.
Minëñ gēne kürgen uy-hesretēm,
Bıvın-bıvınımı kihtë indë.

Señrelerge sıǵıp barǵanımda,
Tabıp kına aldım taş qomǵan.
Minëñ gēne kürgen hesretēme
Ayzansıq ta buldı başqınam.

Aǵızıldë sıǵıp barǵanımda
Tabıp aldım küldēñ yēkenēñ.
Minëñ hēlderēmdë his kēm bēlmey,
Küñēlēmdeñ yarım ikenēñ.

B:2

Esekeyēm, mine hin taptıñ,
Atakayım minë hin hattıñ.
Yöz illë le meherzerge künēp
Yeş yörekterēne ut yaqtıñ.

Tepen gēne tepen balıǵız,
Şel-yavlıqtar mēnen yabıǵız.
Birmes kēne yerge birzēñ atay,
Başqınamdı yırap alıǵız.

Aq tependerge baldar koyop,
Ėsmehēñ balım tiyhēñmë.
Birmes kēne yerge birzēñ atay,
Yelsēmhēñ balam, tinēñmë.

Heybulla Bölgesi Gelin Türküleri

H:1

Handuǵaskay qara, muynı ala
Havalarğa osop yuǵala.
Minë gēne hatıp at aldım tip
Minëñ atam şuǵa kıvana.

Minëñ gēne atam utın kırşa
Yēñ-itekeyzerēñ hızǵanıp.
Minë gēne atam birēp yēberzē
Bër tēlēmdey ikmeğēñ kızǵanıp.

*Vadilere sis çöktü artık,
Dallara dolanıp darılar oldu artık.
Benim çektiğim efkâr, hasret,
Nefesimi kesti artık.*

*Kırlara çıkıp giderken,
Bulup da aldım bir taş ibrik.
Benim çektiğim hasrete
Kürnek oldu başcaǵızım.*

*Akidil'i geçip giderken
Bulup aldım gölün kamışını.
Hâlimi kimse bilmez,
Gönlümün yarım kalışını.*

1957

*Anacığım, beni sen doğurdun,
Babacığım, beni sen sattın.
Yüz elli başlık parasına razı olup
Genç yüreklerine ateş saldın.*

*Fıçı fıçı balınız,
Örtüler ile örtünüz.
Verilmez yere verdin baba,
Başcaǵızımı kesip alınız.*

*Ak fıçılara ballar koyup,
Balımı içmesin mi dersin.
Verilmez yere verdin baba,
Rahat etmesin yavrum mu dersin.*

1957

*Bülbülcaǵız kara, boynu ala,
Kaybolur uçup havalara.
Beni de satıp at aldım diye
Babam uçar havalara.*

*Benim biricik babam odun kırar
Kolonu paçasını sıvayıp.
Benim biricik babam gönderiverdi
Bir dilimcik ekmeğini kaskanıp.*

1968

H:2

Atakayım miñe mal birzê
Mañlayları qaşka bulhın tip
Atakayım minê yeşley birzê.
Bavırları başka bulhın tip.

Esekeyëm minê tapkan saқта
Aq bilevzerge bilegen
Aq bilevkeyzerge bilegen
Behtëtlê bul timegen.

*Babacığım bana mal verdi
Alm akıtmalı olsun deyip
Babacığım beni gepegenç verdi
Kardeşleri başka olsun deyip.*

*Anacığım beni doğurduğıu vakit
Ak kundaklara belemiş,
Ak kundaklara belemiş de
Bahtlı ol, dememiş.*

1968

H:3

Enêkeyëm minê nik taptıñ,
Atakayım minê nik hattıñ,
Behtëtlê le bala bulam tihem
Behtëkeylerëmdê hin qaqtıñ.

Atakay, hin ultrğan yêrler hay taқта
Min ultrğan yêrler bër taқта.
Bër taқтаqay arıñdı kızğanıp
Hatıp yêberzêñ minê bër saқта.

*Anacığım beni niçin doğurdun,
Babacığım beni niçin sattın,
Bahıtlı evlat olayım desem
Bahtıma sen mâni oldun.*

*Babacığım senin oturduğıun yerler daracak tahta,
Benim oturduğıum yer, bir tahta.
Bir tahtacık yerini kıskanıp
Satıverdin beni bir anda.*

1968

Kügersin, Yiyensura ve Baymak Bölgeleri Gelin Türküleri

K:1

Türze gëne tüşek öyövzê
Tüşek aldın da kürkê yuq.
Tuğanqayım ğına hin bulmağas
Mejlëskeyënêñ de kürkê yuq.

Atakay za, atıñ küçê inê
Sërgê tışkayzarı suklı inê
Atayqayza minê yeşley birzêñ
Asıraraqay hêlêñ yuqmı inê.

Atakayımdıñ öyönde
Kızıl ğına kirbês bulhası
Atakayımdıñ öyönen
Sıkmaş kına yola bulhası.

At yêktêler bêzge kiterge
Ultrızılar sovet iterge.
Bêzge le şulay hoşay kuşkan
Sit ilderze hêzmet iterge.

*Başköşede de döşek yığıu
Döşek aldın da görkü yok.
Kardeşceğizim sen olmayınca
Şenliğin görkü yok.*

*Babacığım atın da güçlü idi
Eyerinin keçesini kenarları pullu idi
Babacığım beni gepegenç verdin
Besleyecek hâlin yok mu idi.*

*Babacığımın evinde
Kızıl tuğla olsa
Babacığımın evinden
Çıkarmayan töre olsa.*

*At koştular, bize gitmek için
Oturdular meclis için.
Bize de Hüda böyle emretmiş
Yaban ellerde hizmet etmek için.*

1969

K:2

Ultrıǵan da öyreǵ ay ultırhın
Ayakayın yön-men tultırhın.
Minē ğēne birgen inekeyēm
İtekeyēn yeş mēnen tultırhın.

Ataǵayımdıñ baltahı
Uramında yatıp tut bulǵan
Ataǵayımdıñ birgen yērē
Qomaltalay ğına ut iken.

K:3

Osop kına kilgen ikē akqoštoñ
Ayakayın kürgen bar miken.
Üz balahın üzē malǵa hatqan
Ata-inenen durak bar miken.

Handuǵastar kile tēzēlep
Qanat osqayzarı kıyılıp.
Bēzēñ ğēne ösön kēmder köyhön,
Ės-bavırqayzarı özölöp.

Altın ğına tabaq ēskeyēnde
Kömōş kēne qalaq bulhası.
Şul mejlēs ēskeyēnde
Üz ata-anakeyēm bulhası.

Qıuştan da qıuştan basırǵa
Qıuş töymekeyzerēm yuq minēñ.
Qıuştan ta şuqtan ozatırǵa
Üz ata-inekeyzerēm yuq minēñ.

Qarayıpqay yatqan yul miken
Kügerēpkey yatqan kül miken.
Kitmem de, kitmem tip yöröy inēm
Kitēp barıvzarım şul miken.

Tufaǵayın bēyēk, mēne almam
İşekeyēñ avır, asa almam.
Ata-inekeyēm mēnen min yörömem
Ata-inekeyēñ tūze almam.

İr balaqay ilende
Burzat ilgev bilende
Kız balaqay buyǵa üşe

*Oturmuş da ördek hey otursun
Ayacıǵını tüylerle doldursun.
Beni de vermiş anacıǵım
Eteǵını gözyaşı ile doldursun.*

*Babacıǵımın baltası
Sokaǵında durup da pas tutmuş
Babacıǵımın beni verdiǵi yer
Türlü türlü ateş imiş.*

1969

*Uçup gelen iki kuǵunun
Ayaklarını gören var mı acaba!
Kendi yavrusunu kendisi mal için satan
Ana babadan ahmak var mı acaba!*

*Bülbüller gelir dizilip
Kanat uçları bükülüp.
Bizim için de kimler yansın
Baǵrı yüreǵi parçalanıp.*

*Altın da tabaǵın içinde
Gümüş de kaşık olsa.
Şu şenlik içinde
Benim ana-babacıǵım olsa.*

*Göǵüs gere gere gitmek için
Çift düǵmelerim yok benim.
Göǵüs gere gere uǵurlayan
Ana babacıǵım yok benim.*

*Kararıp duran yol mu ki
Yeşerip duran göl mü ki.
Gitmem deyip dolanır idim
Gidişim işte bu mu ki.*

*Eşiǵın yüksek, çıkamam
Kapın ağır, açamam.
Ana-babacıǵım ile ben gezmem
Ana-babacıǵımsız dayanamam.*

*Erkek çocuk kapısında
Koyu kızıl kuşak belinde
Kız çocuk büyüse serpilse*

Torğozmayzar ilände.

Sëyekeyë sëye iken de
Habaqayı habaq iken de
Këyevkeyë yıvaş iken de
Qeynehë uşal iken de..

Durduramazlar memleketinde.

*Vişnesi vişne imiş de
Dalı dal imiş.
Damadı uslu imiş de
Kaynanası fena imiş.*

1969

K:4

Ey hörgen yër, hörgen yër,
Hörgenënen artıq yörögen yër
Elhemdëlle şökör yörögen yër
Elle nisëk bula töşken yër.

Ey, aqtatır, aqtatır
At ayaqayzarın aqhatır
Hëz tindeşter mënen yörögen yërëm
Kük ülendey üşken kaç yatrır.

Ataqayım birzë yaqınga
Yaqın da tügël - yalqınga
Yanar za hüner üt tügël
Yeş yörekey tüzer yër tügël.

*Ey, sürdüğüm yer sürdüğüm yer,
Sürdüğümden çok gezdiğim yer.
Elhamdülillah şükür gezdiğim yer
Kimbilir nasıl olur düştüğüm yer.*

*Ey, çukurlar çukurlar
At ayağımı aksatırlar.
Siz akranlarla gezdiğim yer
Kaz otu gibi büyümüş, çorak kalır*

*Babacığım verdi yakına
Yakın da değil aleve.
Yanar söner ateş değil
Genç yüreğin dayanacağı yer değil.*

1969

Salavat Bölgesi Gelin Türküleri

S:1

Sapsak ta sapsak ak borsak
Aş itmenëñ de etkeyëm.
Bër-ikë yılğa iş inës,
İş itmenëñ de etkeyëm.

Minë le birëp ni aldıñ?
Yapraq buyı aqsa aldıñ.
Yapraq këvëk aqsañ küp tormaş,
Minëñ këvëk kız tırmaş.

Etëkeyëmdëñ öyönde
Ultrıganım bër taqta.
Bër taqtaların kızganıp,
Hatıp yëberzë bër yaqqa.

Ultrızım uşa başıma,
Höröm de tëyzë başıma.
Höröm de tëymenë başıma,
Atam yëttë başıma.

*Kova kova ak burçak
Yedirmedin babacığım
Bir iki yıla dostun idim,
Dost etmedin de beni babacığım.*

*Beni verip ne aldıñ?
Yapraq boyu para aldıñ.
Yapraq gibi paran çok durmaz,
Benim gibi kız doğmaz.*

*Babacığımın evinde
Oturduğum bir tahta.
Bir tahtasını kıskanıp
Satıverdi beni bir tarafa.*

*Oturdum ocak başıma,
İs değdi başıma.
Felaket de gelmedi başıma,
Babam geldi başıma.*

Yemdë Üzen buyında
Tëzëlöp yata kaç kınat.
İndë le etkey min kitemën,
Artımdan sıgıp ağan eyt.

Baltırğan töbe bal tadır,
Köpşe le töbö köl tadır.
İndë le etkey min kitemën,
Minëñ uringa këm yadır.

Tür teźrenëñ töbönde
Özöldöm teger yöp kėvėk,
Hin bėlmenëñ de ħelderėmdė
Özöldöm teger yöp kėvėk.

Yemdë Üzendėñ yarı bėyėk,
Mėne almaşıñ da enkeyėm.
Aķ tastarzarıñ kėrlendė iħe
Yıvala almaşıñ enkeyėm.

Etėkeyėmdėñ attarı
Hıvzan da sıķķan balıķtay.
Etėkeyėmdėñ birgen yėrė
Yanıp ta torğan tamuķtay.

Etėkeyėmdėñ attarı
Borolop-borolop yul başlay.
Etėkeyėmdėñ işerlėgė
Yat kėşėlerge kızı taşlay.

Yemdë Üzendėñ buyında
Bėşe le miken karağat.
Kızı balalarzı ılatırğa
Kışa la miken şeriğat.

Munsala tulı tav taşı,
Kaźanda tulı kaç başı.
Şunda la torğan kėyevėñdėñ
Yaltıray tőşe taź başı.

Ķart urıs ta kėye sabata,
Yeş urıs ta kėye sabata.
Şunda la torğan kėyevėñ
Höyleşe bėlmey sobaka.

Salğıħı salğı iken de,
Kėyevė kėyev iken de,

Güzel Üzen boyunda
Dizilip durur kaz kanadı.
Artık babacığım ben giderim,
Ardımdan çıkıp sela oku.

Balduranın dibi bal tadında
Yenilen kısmı kül tadında.
Artık babacığım ben giderim,
Benim yerimde kim yatar:

Büyük pencerenin dibinde
Koptum dikiş ipi gibi
Sen anlamadın da hâlimi
Koptum dikiş ipi gibi.

Güzel Üzen'in kıyısı yüksek,
Çıkamazsın anacığım.
Ak mendillerin kirlendi ise
Yıkayamazsın anacığım.

Babacığımın atları
Sudan da çıkmış balık gibi.
Babacığımın verdiği adam
Yanıp duran cehennem gibi.

Babacığımın atları
Döne döne yol gider.
Babacığımın akılsızlığı
Yaban ellere kız yollar.

Güzel Üzen'in kenarında
Olur mu acaba kuş üzümü.
Kız çocukları ağlatmayı
Emreder mi acaba şeriat.

Hamamda dolu dağ taşı,
Kazanda dolu kaz başı.
Şurada duran damadın
Parlıyor kel başı.

İhtiyar Rus da giyer çabata,
Genç Rus da giyer çabata.
Şurada duran damadın
Konuşamaz bir köpek.

Orağı orakmış da,
Damadı damatmış da,

Şunda la torğan këyevžëñ
Küzë nezëk iken de.

Teñke le bulıp tégëlmem,
Meryen de bulıp tëžëlmem.
Şunda la torğan këyevge
Yemeğet bulıp höžölmem.

Öyögöžžö le bëlebëž,
Üžëgëžžë le bëlebëž.
Un ikë yëržen tayavlı,
Hıyr buğı mënem hılavlı.

Ëy taş tirmen, taş tirmen,
Tarta la, tarta toroğoz.
As (avıl isëmë) biržëgëž,
Ëžley že horay toroğoz.

Qoyaş sıqtı nur balıqtı
Težërenen hem qalıqtı.
Uyan etkem, uyan enkem,
Qarap tiž başqa hıalıqtı.

Uqıt minë geziz atam,
Uqıtmahañ taştay qatam.
Zinhar etkem, zinhar enkem,
Min bit hëžžëñ geziz balañ.

Şurada duran damadın
Gözü de inceymiş.

Pul olup dikilmem,
Mercan olup dizilmem,
Şurada duran damada
Yeni gelin olup süzölmem.

Evinizi de biliriz.
Sizi de biliriz.
On iki yerden payandalı
Sığır boku ile sıvalı.

Ey taş değirmen, taş değirmen,
Çeke çeke durun.
As köyüne verdiniz,
Arayıp sorup durun.

Güneş çıktı nur saçıldı
Pencereden yükseldi
Uyan babacığım, uyan anacığım
Bakıp topla başımıza halkı.

Okut beni, aziz babam,
Okutmazsan taş gibi donarım.
Lütfen anacığım, lütfen babacığım
Ben elbette sizin kıymetli yavrunuzum.

1964

S:2

Buranım bura aq borsaqtı
Aşap ta bökmeş tinëñmë?
Ataqayım minë hatıp yëberžë
Kitmeş te tiyëp bëldëñmë?

Sıltır za sıltır at yëgehëñ
Talmaymı, ağas, ay bëlekeyëñ?
Sıtırzatıp qına ozatırğa
Yanmaymı ağas ay yörekeyëñ?

Ataqayımñ öyönde
Ultrğakayzarım bër taqta.
Şul taqtaqayzarım kıžganıp,
Hatıp yëberžë minë bër yatqa.

Arğı tavzıñ da kürkë bar,
Birgë tavzıñ da kürkë var.

Kilerlerim dolu akburçağı
Yemekle tükenmez mi dedin?
Babacığım beni satıverdi
Gitmez deyip mi düşündün?

Şıngır şıngır at koşarsın,
Yorulmaz mı ağabeyim bileğın?
Çıtırdatıp uğurlamaya
Yanmaz mı ağabeyim yüreğın?

Babacığımın evinde
Oturduğum bir tahta.
Bu tahtasını kiskanıp
Satıverdi beni bir yabancıya.

İleriki dağın da görkü var,
Beriki dağın da görkü var.

Şunda la torğan këyevzëñ
Ët tirëhënen tëkken bürkë bar.

Hatıvsınıñ handığında
Yaltıray töştö alqahı.
Şunda la torğan këyevzëñ
Yalbray töştö mañkahı.

Munsa la tulı tav taşı,
Kazanda tulı kaz başı.
Şunda la torğan këyevzëñ
Yaltıray töştö taz başı.

Enkeyëmdëñ öyönde
Ultrıgankayzarım ultrıgıs.
Ultrıgısqayın kızğanıp
Hatıp ta yëberzë bıltr kış.

Uramıbız tüben taban
Tëžëlëp üsken aq kayın.
Aq kayınğa başıp qarayım
Hëžzë hağınğan hayın.

Aqlı sitsa külmegëmdë
Tuзар timegen inëm.
Seske këvëk yeş gümëremdë
Uзар timegen inëm.

S:3

Alasa şarşav, kılıs bav,
Kor, tiheñ de qormayım.
Bıl yalıgız üttë indë
Tor tihegëž ze tormayım.

Etëkeyëmdëñ öyönde
Ultrıganıñ tür inë.
Etëkeyëmdëñ öyönen kitkes
İşëk töpköyzerë tür inë.

Ala tay mënen qola tay
Bër kemëşevzen holo aşay.
Şunda la torğan qozağıy
Bër hıltavzan ikë aşay.

Sëyehë sëye iken de
Habağı nežëk iken de.

Şurada duran damadın
İt derisinden dikilmiş börkü var.

Çerçinin sandığında
Parlayıverdi küpesi.
Şurada duran damadın
İşıldayıverdi salyası.

Hamam da dolu dağ taşı,
Kazanda dolu kaz başı.
Şurada duran damadın
Parlayıverdi kel başı.

Anacığımın evinde
Oturduğum oturak
Oturağımı kaskanıp
Geçen kış gönderdi satıp.

Sokağımızın aşığına doğru
Dizilip büyüyen ak kayın,
Ak kayına çıkıp bakarım
Sizi her özlediğimide.

Beyaz basma gömleğim
Eskir demez idim.
Çiçek gibi genç ömrüm
Geçer dememiş idim.

1964

Alaca çarşaf, sıkı bağ,
Kur desen de kurmam.
Bu tatiliniz geçti artık
Kal desen de kalmam.

Babacığımın evinde
Oturduğum başköşe idi.
Babacığımın evinden gidince
Kapı dipleri başköşe idi.

Ala tay ile kula tay
Bir oluktan yulaf yer.
Şurada duran düñür
Bir bahane ile iki yer.

Vişnesi vişne imiş,
Dalı ince imiş.

Këyevë këyev iken de,
Üñesë nežëk iken.

Ür yaқта la tav taşı,
Bıl yaқта la tav taşı.
Şunda la torğan këyevžëñ
Yaltıray töştö taz başı.

Balalı üržek tinëğëž, -
Balahız üržek iken de.
Bay balahı tinëğëž,
Yalsı balahı iken de.

*Damadı damat imiş
Boynu ince imiş.*

*Öte tarafta da dağ taşı,
Bu tarafta da dağ taşı.
Şurada duran damadın
Parlayıverdi kel başı.*

*Yavrulu ördek dediniz,
Yavrusuz ördek imiş.
Zengin evladı dediniz,
İrğat evladı imiş.*

1964

S:4

Anav kilgen hıyırzıñ
İkë imsegë körşektey,
Bınav torğan këyevžëñ
Nik tanavı körşektey?

Hikë aştındağı tomırtkanı
Al indë inekeyëm.
kulumda balam bar tiyëp
Onotma inekeyëm.

Ultırzım mëyës başına
Höröm tëyžë başıma.
Höröm de tüğël, ni ze tüğël
Ağasayım yëttë başıma.

Sıltır za, sıltır at yëğërge
Talmaymı, ağakayım bëlekeyëñ.
Sıltırzatıp kına ozatırğa
Yanmaymı, ağakayım, yörekeyëñ.

Қозағы күлмек horaha
Alasa күлмек birëğëž.
Alasa күлмек almaha
Alasa yara tibëğëž.

Ëy arıstar, arıstar,
Arış buyı qarıstar.
Şunda la torğan қарт këyevžë
Harı urısқа alıştır.

Şıbr-şıbr yamğır yava

*İşte gelen sığırın
İki memesi yumuşak gibi.
Şurda duran damadın
Niçin burnu tuluk gibi?*

*Seki altındaki yumurtayı
Al artık anacığım.
Elimde yavrım var deyip
Unutma anacığım.*

*Oturdum ocak başına
İs değdi başıma.
İs de değil, başka şey de
Ağabeyim geldi başıma.*

*Şıngı şıngır at eyerlemeye
Yorulmaz mı ağabeyim bileğın.
Şıngır şıngır uğurlamaya
Yanmaz mı ağabeyim yüreğın.*

*Düntür gömlek istese
Alaca gömlek verin.
Alaca gömlek almazsa
Alaca uçuruma tepin.*

*Ey çavdarlar, çavdarlar
Çavdar boyu qarışlar.
Şurada duran ihtiyar damadı
Sarı Rusa değıştir.*

Şıpr şıpr yağmur yağar

Bolan balalarına.
Tevfiq birhe, iman birhën
Ata balalarına.

Çayır çocuklarına.
Edep verdiğinde iman versin
Baba, yavrularına.

1964

S:5

İşëgëm aldı tuñ timër
Ayakqayım öşöy tunıñ bir.
Miñe kitërge at yëgeler
Beñillëgëñ mënën kulıñ bir.

Kapımın önü dökme demir
Ayacığım üşüyor elbiseni ver.
Bana gitmem için at koşarlar
Şefkatinle elini ver.

Minë le birëp ni aldıñ?
Yaltıraq-yaltıraq teñke aldıñ.
Yaltıraq-yaltıraq teñkeñ küp bulır,
Minëñ këvëk teñkeñ yuk bulır.

Beni verip ne aldıñ?
Işıl ışıl para aldıñ.
Işıl ışıl paraların çok olur,
Benim gibi kıymetin yok olur.

Minen gëne qalğan qalaqtı
Uşa başına halıgız.
Uşa başınan saltırap töşhe
Ëye yuk tiyëp alıgız.

Benden kalan kaşığı
Sobanın ucuna koyun.
Sobanın ucundan şak deyip düşse
Sahibi yok deyip alın.

Emeyzëk yërë erëmlë
Üşken de yërëm kezërlë.
Töşken de gëne yërëm yav këvëk,
Yanıp ta barğan qav këvëk.

Emeyzik toprağı pelin çiçekli
Büyüdüğüm yer kıymetli.
Düştüğüm yer düşman gibi,
Yanıp giden kuru dal gibi.

Atakayımdıñ ay kulında
Ultrıgandarım bër taқта.
Bër taqtanan kızğanıp
Hatıp yëberzë bër yatқа.

Babacığımın kolunda ey
Oturduğum bir tahta.
Bir tahtadan kıskanıp
Satıp yolladı bir tarafa.

At öşkeyende inğırsaқ,
Hikë öşkeyende eñgëlsëk.
Ata-esemdëñ kulında
Un biş-un altıga yëttëm saқ.

Atın üstünde kilim,
Seki üstünde minder.
Ana-babamın elinde
On beş on altıya yettim.

Sıltır-sıltır itëp at yëgërge
Talmaymı, tuğanım, bëlekeyëñ?
Sıltır-sıltır iltëp taşlarğa
Yanmaymı, tuğan, yörekeyëñ?

Şıngır şıngır at koşmaya
Yorulmaz mı kardeşim bileğın?
Şıngır şıngır gönderip yollamaya
Yanmaz mı kardeş, yüreğın?

1964

S:6

Sapsaқ ta sapsaқ aқ borsaқ
Aş itmenëñ, beynekeyëm.
Bër-ikë yılğa iş inëm,
İş itmenëñ de inekyëm.

Kova kova ak burçak
Pişirmedin, anacığım.
Bir iki yıla dostun idim,
Dost etmedin anacığım.

Ak şepreкке töygenenñ
Aqıq kına inemë eynekeyëm.
Aqıq kına këvëk hatibizëñ
Artık kına inëşë eynekeyëm.

Minëñ inekeyëm utın vata,
Artkı itekeyzerën hızğanıp.
İnekeyëm minë hatıp birzë,
Ası epëkeyzerën kızğanıp.

İnekeyëmdëñ öyönde
Ultrıgankayım ultrıgıs,
Ultrıgıstarın kızğanıp,
Hatıp yëberzë bıyıl kış.

Min aşay torğan kalaqtı
Uşa başına halıgız.
Uşa buyınan töştö ihe,
Ëyehë yuk tip alıgız.

Kıllı la kazan kılındın,
Bözre ses uray bilëmdin.
Kitmeş te inëm öyömden,
İnekeyëm kıva öyömden.

İşëgëñ kıyıq, töz yañaq,
Kütere gëne kërzëm, etëkeyëm.
Kiterge bëzge at yëkkender,
Kürëşe gëne kildëm, etëkeyëm.

İşëgëñ aldı tuñ timër,
Ayakayım öşöy, tunıñ bir,
Kitërge gëne bëzge at yëkkender,
Behillëk mënën kılın bir.

İrte le tıva şul könder,
Kiste le tıvır şul könder.
Niñe yılamayhıgız, hëz kızzar,
Hëzge le kilër şul könder.

At österënde inğırsaq,
Hikë österënde heñgërsek.
İnekeyëmdëñ kıldarında
Un yëtëlge yëtëm saq.

Tabaқ ta tabaқ kaba may,

*Ak paçavraya düğümlediğın
Akik miydi anacığım.
Akik gibi satmış idin
Fazlaca kısmını anacağıım.*

*Anacığım odun keser,
Eteğinin ardını sıvayıp.
Anacığım beni satıverdi
Acı ekmeğini kısıkanıp.*

*Anacığımın evinde
Oturduğum oturak,
Oturacağımı kısıkanıp,
Satıp gönderdi bu kış.*

*Yediğim kaşığı
Sobanın ucuna koyun
Sobanın ucundan düştüğünde
Sahibi yok deyip alın.*

*Kulplu kazanın kulpundan,
Kıvrıcık saç dolar belimden.
Gitmez idim de evimden,
Anacığım kovar evimden.*

*Kapın eğri, yanağı düz,
Kaldırarak girdim babacığıım.
Gitmek için bize at hazırlamışlar,
Görüşmeye geldim, babacığıım.*

*Kapının önü dökme demir,
Ayacığım üşür, elbiseni ver,
Gitmek için bize at hazırlamışlar,
Şefkatle elin ver.*

*Sabah da doğar şu günler,
Akşam da doğar şu günler.
Niçin gülmezsiniz, siz kızlar
Size de gelir bu günler.*

*At üstünde kilim,
Seki üstünde düz ağaç.
Anacığımın ellerinde
On yedilere ulaştım zorlukla.*

Tabak tabak yağ

Aş itmenēñ de, inekeyčm,
Bēr-ikē yılğa iş inčm,
İş itmenēñ de inekeyčm.

Kıllı la kazan birželer,
Qaynatılmahın, tinēler.
Uşal yērzerge birželer.
Kōn kürmehēñ, tinēler.

İnekeyčmdēñ öyönde,
Ultrıǵanqayım bēr taqta.
Bēr taqtaların kızǵanıp,
Hatıp yēberžē bēr yaqqā.

Yēlkēñme, Yērensēy, yēlkēñme,
Yēž yūgenderēñdē özerhēñ.
Yılama, inekeyčm, yılama,
Üž birgenderēñe tüzerhēñ.

Öy artındaǵı tuñ kişkenē,
Ėrētēрге halıǵız mēyēske.
At yēgeler bēžge kitēрге,
Qunaq öyö birēgēž bēr kiske.

Kütermeñ bēyēk mēne almam,
İşēgēñ kıyık kērelmam.
İndē le kitēp barzıniheñ,
Yıl tevlēgē ütmey kilelmam.

Alasa şarşav, yēfek bav,
Hin beylenēñ de, yēñgekey.
Kilgen de çoza kitēr inē,
Hin dimlenēñ de, yēñgekey.

İrtēn torop tışqa sıqham,
Sanaǵa bēsen tēyevlē.
Mōgōşke taba qaraǵaynım,
Töröpkehē tora hōyevlē.

Havıla torǵan hıyırımıñ
Alǵı insekterē kōpşektey.
Şunda ultrıǵan kēyevžēñ,
Avızı-başı kōrşektey.

Şokşizē buyı yılıvızı
Yunis kızzarı hılıvızır.
Yunis kızzarın alam tıp,
Qart bürē kēvēk oloyzar.

*Pişirmedin, anacıǵım,
Bir iki yıla dostun idim,
Dost etmedin anacıǵım.*

*Kulplu da kazan verdiler,
Kaynatılmasın dediler.
Acımasız yerlere verdiler,
Gün görmesin, dediler.*

*Anacıǵımın evinde,
Oturduǵum bir tahta.
Bir tahtasını kıskanıp
Satıp gönderdi bir tarafa.*

*Çırpınma, Kula at, çırpınma,
Pirinç dizginlerini kırarsın.
Aǵlama anacıǵım aǵlama,
Elinle verdiklerine sabredersin.*

*Evin ardındaki donmuş kütüǵü,
Eritmek için koyun sobaya.
At koşarlar bize gitmemiz için,
Misafir evi verin bir akşam için.*

*Kaldırmayın, yüksek çıkamam,
Kapın eğri giremem.
Artık gidip ulaştın ise
Yıl dönümü gelmeden gelemem.*

*Alaca çarşaf, ipek bağ,
Sen baǵladın yengeciǵım.
Gelen görücü giderdi,
Sen öǵütledin yengeciǵım.*

*Sabah kalkıp dışarı çıksam,
Kızakta saman istifli.
Kōşeye doğru bakmuştım,
Bacası durur destekli.*

*Saǵılan sıǵırımın
Öndeki memeleri yumuşak gibi.
Şurada duran damadın,
Aǵzı başı tuluk gibi.*

*Şokşizi boyu donmaz
Yunis kızları güzeldir.
Yunis kızlarını alayım deyip,
İhtiyar kurt gibi ulurlar.*

Yēñgesey kıymak bēşere,
Yan kēşehēne tultıra.
Şul doşman kıasan kite tip,
Yılap ta, hıktap ultıra.

İnekeyēm minē nik taptıñ,
Atakayım minē nik hattıñ.
Minē gēne hatıp ni aldıñ,
Yaltıraķ-yaltıraķ kına aķsa aldıñ.

Yaltıraķ aķsañ kúp bulır,
Minēñ kēvėk balañ yuk bulır.
Ultırzım uşa buyına,
Höröm de tēyžē başıma.

Höröm de tügēl, ni tügēl,
İnekeyēm yēttē başıma.
Sıltır źa sıltır at yēgērge
Talmanımı, atakayım bēlekeyēñ.

Sıltıratıp kına yēberērge,
Yanmanımı, atay, yōrekeyēñ.
Emērźēkterēm emērźē,
Üşken yērkeyzerēm kēžērlē.

Tōşken yērkeyzerēm ut kük bulha,
Kısıķa ğına birhēñ gümērźē.
İnekeyēm birgen taş tuştak,
Min taştaham da ıvalmay.

Minēñ inekeyēm taş küñēl,
Min ilaham da ilamay.
Öy başındağı tirēñē
Yēl taşlay źa ēt aşay.

Oşonda ultırğan kēyevkey,
Niyeme tip, bığırźay.
Yalan ğına yērźēñ ey şipkenēñ,
Yēl kıoya la aniñ kipkenēñ.

Bēlmey gēne kıaldım, hiźmey kıaldım
Yeş gümērkeyēmdēñ ütkenēñ.
Yēle gēne saba kük yurğa,
Arķa öşterēñen yörōgen bolanday.

Yeşlėk kēne devērēñ ütēp kithe,

Yengeciğim kıymak pişirir,
Yan cebine doldurur.
Şu dūşman ne vakit gider deyip,
Ağlayıp sızlayıp oturur.

Anacığım beni niçin doğurdun,
Babacığım beni niçin sattın.
Beni satıp da ne aldın,
Işıl ışıl aķçe aldın.

Parlak aķçen çok olur,
Benim gibi yavrun yok olur.
Oturdum ocak başında,
İs değdi başıma,

İs de değil, başka şey de değil,
Anacığım geldi başıma.
Şingır şingır at koşmaya
Yorulmadı mı babacığım, bileğin.

Şingır şingır göndermeye
Yanmadı mı babacığım yüreğin.
Emirlerim emir idi, (?)
Büyüdüğüm yerler kıymetli.

Düştüğüm yerler ateş gibi olursa,
Kısacık versin ömrümü.
Anacığımın verdiği taş kâse,
Ben atsam da kırılmaz.

Benim anacığım taş gönüllü,
Ben ağlasam da ağlamaz.
Ev başındaki deriyi
Yel savurur da it yer.

Şurada oturan damatçık
Ne diye yerinde duramaz.
Düzlük yerin mantarını,
Yel savurur kurusunu.

Bilemedim, sezemedim
Genç ömrümün geçtiğini.
Yel gibi koşar boz küheylan
Arķa ayak uçlarında giden ceylan gibi,

Gençlik devrin geçip gitse,

Bögölörhöñ kara yılanday.
Ütken yeş gümərkeyəmdə,
Əzleyem, tabalmayım.

Yalan ğına yərze yörögen saқта
Tüştereme seske kazanım.
Küp yərzerge sığıp ay yörönöm,
Yeşlök gümərzeremdə tabalmanım.

Öyör yılkı ğına arahıman
Yurğalap kile kük yurğa.
Əy, balalarım, yeş kaldığız,
Hağınırhığız ində küp yılğa.

Yıltır-yıltır ğına ut kürəne,
Yeşen uti miken, ni iken.
Həz tuğandar mēnen berge ultıriv,
Gümərzerge tora minuti.

S:7

Eğüzə bille bismilla,
Evelə iman başı iməş.
Bəzzə le bilay boyoqtorgan,
Bər hożayımdıñ eşə iməş.

Munsala bəşe tav başı,
Qazanda bəşe qaz başı.
Şunda la torğan kəyevzēñ
Yaltıray töştö taż başı.

Tirmen avılınıñ başıvı
Kırzı kuray bēlen totolğan.
Şunda le torğan kəyevkey
Qart merye bēlen totolğan.

Havanan kile bolot,
Yavmay ze kiter timeñ.
Ğıymay (esev) kart urıs kildə ində,
Almay za kiter, timeñ.

S:8

Sañk-sañk aq borsaq
Aş ittərmenēñ atakayım.
Bər ikə yılğa eş inēm
İş ittərmenēñ atakayım.

*Bükülürsün kara yılan gibi.
Geçen genç ömrümü,
Arıyorum, bulamıyorum.*

*Kırlarda yürürken
Sineme çiçekler iliştiirdim.
Çıkıp çok yere yürüdüm ey
Genç ömrümü bulamadım.*

*Sürü sürü at arasından
Dört nala gelir boz küheylan
Ey yavrularım, genç kaldınız,
Özlersiniz artık uzun zaman.*

*Işıl ışıl ateş görünür,
Şimşek ışığı mı acaba, ne ola.
Kardeşlerim sizinle oturmanın
Bir dakikası ömre bedel.*

1964

*Eüzi billah bismillah,
Evveli iman başı imiş.
Bizi de böyle efkârlandıran,
Bir Hüdâ'mın işi imiş.*

*Hamamda pişer dağ taşı,
Kazanda pişer kaz başı.
Şurada da duran damadın
İşıldayıverdi kel başı.*

*Tirmen köyünün tarlası,
Kırkı kuray ile dolmuş.
Şurada da duran damat
İhtiyar Rus kadın ile tutulmuş.*

*Havadan gelir bulut,
Yağmadan gider demeyin.
İhtiyar Rus sağdıç kadın geldi artık
Almadan gider, demeyin.*

1964

*Yıgım yıgım ak burçak
Pişirtmedin babacığım.
Bir iki yıla arkadaşın idim
Arkadaş ettirmedin babacığım.*

Atakayımdıñ öyönde
Ultrıǵanıñ bër taqta,
Bër taqtanı kızǵanıñ,
Hatıp yëberzë bër yatqa.

Min aşay torǵan qaşıqtı
Uja başına hal iney.
Uja başınan töştö ihe
Ëyehëz tip al iney.

Sëyehë sëye iken de,
Habaqqa nezek iken.
Këyevë këyev iken de
Küzge nezek iken.
Këyevë këyev iken de,
Ayaǵı salıñ iken.

Sıltır-sıltır at yëkkende
Taldımı, aǵay, bëlekeyñ.
Sıltıratıp ózatıp yëbergende
Yandımı, aǵay, yörekeyñ.

S:9

Hıv buyqayı aq tireklëk,
Tirek töbö yëleklëk.
Yëlegë küp yıǵanıñ yuq,
Yeş gümërzëñ ütkenën hiżgen yuq.

Bëyek tavzıñ ay başında
Aq kügersën bala tarattı,
Hëzzëñ küñëlëğëz nisëktër,
Minëñ küñëlëm hëzzë yarattı.

Atakayımdıñ öyönde
Ultrıǵanıñ bër taqta.
Bër taqtaqayın kızǵanıñ
Hatıp yëberzë yatqa.

Sapsaq-sapsaq aq borsaq,
Aş itmenëğëz atayım.
Un altı ğına yeşte inëm,
İş itmenëğëz eseyëm.

Ultrızım da uşa başına,

*Babacıǵımın evinde,
Oturduǵm bir tahta.
Bir tahtasını kiskanıp
Satıverdi beni bir tarafa.*

*Benim yediǵım qaşıǵı
Sobanın çıkıntısına koy anacıǵım.
Sobanın çıkıntısından düştüǵünde
Sahipsiz deyip al anacıǵım.*

*Vişnesi vişneymiş
Dalı inceymiş.
Damadı damat imiş
Gözü inceymiş.
Damadı damat imiş
Ayaǵı çarpık imiş.*

*Şingir şingir at eyerlerken
Yoruldu mu aǵabeyim bileǵin.
Şingirdatarak uǵurlarken
Yandı mı aǵabeyim yüreǵin.*

1964

*Su boyları ak kavaklık
Kavak dibi çileklik
Çileǵı çok toplamıñlıǵım yok
Genç ömrümün nasıl geçtiǵini sezdiǵim
yok.*

*Büyük daǵın başında ey
Ak güvercin yavruladı.
Sizin gönlünüz kimbilir nasıl
Benim gönlüm sizi sevdi.*

*Babamın evinde
Oturduǵım bir tahta
Bir tahtamı kiskanıp
Satıverdi bir yabancuya.*

*Demet demet ak burçak
Aş etmediniz babacıǵım.
On altı yaşında idim,
Arkadaş etmediniz anacıǵım.*

Oturdum ocak başında

Höröm de tēyzē başıma,
Höröm tügəl, nēy ze tügəl,
Ataqayım yēttē başıma.

*İs değdi başıma.
İs de değıl, başka şey de
Babacığım bitti başımda.*

1964